Llengua Nacional

Núm. 17

Segona època / novembre de 1996

400 ptes. / 15 fr.

Unes terres amb una llengua pròpia

SUMARI

5 EDITORIAL

ACTIVITATS DE LLENGUA NACIONAL

6 Palesar, dir i millorar la realitat cultural del nostre poble. Maria-Lluïsa Pazos i Noguera

9 Novetat!: *Tallaferro* (heroi còmic). Víctor Pallàs i Arisa

UN ANIVERSARI IMPORTANT

10 Torras i Bages, el patriarca. Climent Forner

DÉU VOS GUARD!

11 Salutació de benvinguda a Lluís Jou. Ramon Sangles i Moles

REMEMORACIÓ

12 Carta oberta a la Secció Filològica. Carles Riera i Fonts

FILOLOGIA

14 Les noves normes sobre el guionet. Josep Ruaix i Vinyet

TRACTAT DE SINTAXI

18 El complement indirecte i els datius. David Casellas i Gispert

L'AMIC

20 Un reconeixement especial a Jaume Vallcorba i Rocosa. Ramon Sangles i Moles

PAÏSOS CATALANS

24 Els Països Catalans: una opció de futur. Pere Mayans i Balcells

26 La situació de la llengua catalana a l'Alguer. Andreu Bosch i Rodoreda

28 La revifalla tranquil·la de Perpinyà, la catalana. Albert Balanzà i Prims

30 Breu informe apressat sobre la situació de la llengua al País Valencià. Paül Limorti i Payà

31 La llengua catalana a les Illes Balears i Pitiüses: un futur (més). Bernat Joan i Marí

33 La Franja, avui. Francesc Ricart i Orús

35 CAL, una iniciativa per a promoure l'ús social de la llengua catalana. Aureli Argemí

INFORMACIONS I COMENTARIS

38 Cal donar un nou impuls a l'ús de la llengua. Daniel Ruiz

38 La CAL i Llengua Nacional. Daniel Ruiz

RECENSIONS

39 Fora dubtes! Ja tenim un diccionari auxiliar. Màriam Serrà

40 L'alquimista. Víctor Pallàs

41 Un llibre «inspirat». Climent Forner

PUBLICACIÓ i ADMINISTRACIÓ: C/ Pere Vergés, 1 (Hotel d'Entitats), 7è, despatx 11
08020 Barcelona. Tel. 278 02 94, fax 232 74 89

DIRECTOR: Ramon Sangles i Moles (tel. 456 88 79)

CONSELL DE REDACCIÓ: David Casellas i Gispert, Victòria Gras i Perfontan, Bernat Joan i Marí, Pere Mayans i Balcells, Víctor Pallàs i Arisa, Daniel Ruiz, Joan Valls i Julió

CONFECCIÓ: Carme Fainé i Rossell

PORTADA: Joan Jubany i Lorente

IMPRESSIÓ: Gràfiques Baix Camp, S.L. Roig, 8. 43201 Reus

DIPÒSIT LEGAL: B-30181/95

A tot arreu del món, quan en un domini lingüístic s'ha produït una literatura, veiem formar-s'hi, i regnar per damunt de la llengua parlada multiforme, una llengua literària filla d'un llarg i acurat treball de selecció i fixació; i això s'esdevingué en les terres de llengua catalana i els catalans tinguérem la nostra **LLENGUA NACIONAL**, on traspuaven a penes les diferències dialectals de la llengua parlada.

Pompeu Fabra
Filòlegs i poetes (1918)

LLENGUA *NACIONAL*

Una llengua per a tots els usos

Els catalans, en general, hauríem de saber fer més pinya per defensar la nostra llengua i altres valors que ens són essencials si de veritat volem perviure com a poble.

Nosaltres, a través d'aquesta revista, que inicia una segona època de LLENGUA NACIONAL, *volem contribuir a la tasca de prestigiar la llengua catalana i ajudar a conduir-la vers una plena normalització. I, molt optimistes, oferim aquest servei sense cercar cap lucre monetari ni cap distinció especial.*

El nostre país té una assignatura pendent: la llengua. Aquesta llengua mil·lenària, que és l'únic element capaç de fer-nos parlar de nació, està greument amenaçada de quedar confinada en petits cercles tancats si els catalans continuem essent tan babaus d'abandonar-la així que ens arriba la mínima espurna de castellà. Esgarrifa de veure quanta en portem, de llana al clatell, i amb quina facilitat ens deixem enlluernar per tot allò que és forà. No!, no anem per bon camí mentre el nostre pensament sigui tan feble i quasi nul·les en la major part de gent les conviccions de mantenir ben ferma la cultura, la llengua i les belles tradicions del nostre poble.

En nom de no se sap quines toleràncies o eficiències, resulta que, d'un temps ençà, hem volgut donar bandera blanca al català tou i hem permès que el català malparlat del carrer tingués carta de validesa. Cada dia perdem mots genuïns i, en la nostra parla, sense ni adonar-nos-en, se'ns hi infiltra i consolida el mot i la construcció castellana. Tots plegats tenim la culpa d'aquest mal: uns perquè, primer que la llengua, volen assegurar el prestigi i la poltrona; altres perquè la prenen com una llengua de segona categoria i no en fan l'ús social que una llengua normal es mereix; altres perquè no es dignen aprendre-la i ensenyar-la com cal; altres perquè es resisteixen a fer-se-la seva i fins i tot la persegueixen, etc.

Uns i altres hauríem de sentir el compromís de fer rutllar millor les coses. Tanmateix, aquest compromís és molt més gran en aquells qui tenen els ressorts per a moure la nau. Per tant, tractant-se com es tracta de llengua, volem fer referència directa a aquells organismes que de manera particular en tenen encomanada la cura. Donada per segura la seva professionalitat en els trencacolls lingüístics, els preguem que llur competència els faci tenir bon nas per a conduir la llengua en el procés històric que vivim i, sobretot, que sàpiguen escoltar altres professionals del seu ram, ja que és així com els horitzons s'eixamplen i com, ben segur, el resultat final esdevé molt més ric i ben travat.

Hem volgut que el tema central d'aquest número anés dedicat a la polèmica qüestió del guionet. N'hem encarregat l'elaboració a Josep Ruaix i Vinyet, expert i bregat en el tema. Amb aquest estudi esperem que aquella dràstica i precipitada resolució, presa per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, resti temperada i que escriptors, correctors, professors i bons usuaris de la llengua disposin ací d'un treball que, sense trencar la bona tradició, ans actualitzant-la, els sigui orientador.

Palesar, dir i millorar la realitat cultural del nostre poble

per Maria-Lluïsa Pazos i Noguera

Fa tres anys començàvem una col·lecció: «La Busca». Oikos-Tau ens permetia d'acarar un repte ben engrescador: crear i difondre una col·lecció nova i sobretot aportadora de novetats. Crec honestament que a hores d'ara «La Busca» ha acomplert amb èxit l'objectiu que sempre l'ha impulsada. Per una banda, és el fruit de l'esforç personal i de la il·lusió de tots aquells qui hi hem col·laborat, sense acceptar mai ni pressions ni ideologies preestablertes; «La Busca» és una eina bàsica al servei del coneixement àgil, planer i profund alhora de la realitat cultural del nostre país. L'embolcall senzill, el preu assequible per a tothom i sobretot la qualitat dels autors que hi han publicat, que hi publiquen i hi publicaran constitueixen l'eix vertebrador de la seva identitat i –permeteu-me de dir-ho– la causa del meu orgull. Per altra banda, «La Busca» és una col·lecció interdisciplinària, precisament perquè vol palesar i dir la realitat cultural del nostre poble i contribuir a millorar-la des de tots els àmbits. Per això ha obert les seccions següents: llengua, ensenyament, cultura, història, política, poesia, sociolingüística i narrativa; temes diversos sota el denominador comú de la qualitat dels autors i de l'interès dels continguts.

Permeteu-me també de compartir ara amb tots els lectors d'aquesta revista alguns dels motius que fan, de tots aquells qui hem col·laborat i col·laborem a tirar endavant la col·lecció, un equip unit, orgullós no pas dels guanys personals sinó de l'oportunitat de fer coses per la nostra llengua, per la nostra cultura i en definitiva pel nostre país.

En primer lloc, cal esmentar que la col·lecció arribarà al número 25 abans de fi d'any. Paga la pena de recordar alguns dels títols publicats enguany, sobre cadascun dels quals aniran apareixent estudis crítics:

— *Curs de morfosintaxi de l'oració* (maig 96). David Casellas i Gispert.
— *Finestrelles d'autobús* (febrer 96). Rosa-Victòria Gras i Perfontan.
— *Camí cap el somni* (abril 96). Víctor Pallàs i Arisa.
— *Catalans entre la falç i les fletxes* (març 96). Antoni Pelegrí i Partegàs.
— *Història dels verbs* ésser *i* estar (abril 96). Jaume Vallcorba i Rocosa.
— *Parlar bé* (maig 96). Jaume Corbera i Pou.

Cal esmentar, d'altra banda, les presentacions dels llibres nous. Crec que cada un d'aquests actes constitueix una cita obligada per a tots nosaltres, no tan sols per la importància del llibre i per la qualitat del seu autor, sinó també per la rigorositat i el prestigi de les persones que s'encarreguen de presentar-los. El dia 17 d'octubre han estat presentats els llibres: *Les normalitzacions reeixides*, de Bernat Joan i Marí, a càrrec del doctor Sebastià Serrano, i *Parlar bé*, de Jaume Corbera, a càrrec de la doctora Teresa Cabré i Castellví. També el dia 31 d'octubre hi haurà la presentació del llibre *El sentiment monàrquic del poble català*, de Josep M. Prim i Serentill, seguida d'un debat entorn del tema «República versus monarquia», conduït per M. Lluïsa Pazos, Heribert Barrera, Carles Fisas, Eduard Moreno i Bernat Castany. Abans d'acabar l'any tindran lloc les publicacions i presentacions –en diversos llocs dels Països Catalans, la qual cosa fa de la «La Busca» una col-lecció coneguda arreu– dels llibres següents: *Dicció i textos teatrals,* de Rosa-Victòria i Perfontan, a càrrec de Sebastià Serrano, *El tramvia blau*, de Víctor Mora, a càrrec de Josep Benet i Ignasi Riera *Contes 96* (1r Premi Joan Santamaria de Narrativa Juvenil), a càrrec de Víctor Mora –aquesta presentació coincidirà amb la inauguració de la Secció d'Ensenyament de l'Ateneu

Barcelonès, el ponent de la qual és Víctor Pallàs i Arisa, membre de la Junta de Govern de Llengua Nacional–, *Els ulls i la cendra*, d'Estanislau Torres, a càrrec de Joan Triadú, *París flash-back*, de Víctor Mora, *Sabres sota el sol*, d'Enric Massó; *La pluja morta*, de Víctor Mora; *1926–1946 Vint anys d'història*, d'Otília Castellví, a càrrec d'Enric Larreula; *Whisky amb Napalm*, de Víctor Mora, etc.

També us anunciem la nova secció de «La Busca ESO», el primer llibre de la qual és a càrrec de Glòria Mas i correspon a un crèdit del nou Pla d'ensenyament.

Hom pot copsar, doncs, que «La Busca» ha aconseguit de reeixir, d'esdevenir l'eina que volíem que fos: una col·lecció bàsica per a tothom qui estima la cultura catalana, una col·lecció oberta a tothom qui vol ser protagonista de la història cultural del seu país.

D'altra banda, vull parar esment en el fet que la secció de narrativa de «La Busca» ha aconseguit un doble objectiu. En primer lloc, ser mereixedora d'estrenar-se amb un dels millors autors de la literatura catalana de la segona meitat del segle XX: Víctor Mora. Com a directora de la col·lecció, m'enorgulleix el fet de poder publicar de nou unes obres «clàssiques» i que han restat fins ara mortes per al públic en general; com a estudiosa i admiradora alhora de l'obra narrativa de Víctor Mora, m'il·lusiona el fet de tenir l'oportunitat d'oferir-vos unes obres mestres a desgrat del pas del temps, unes obres tan actuals avui com el dia que foren publicades per primera vegada.

Pel que fa al segon objectiu, he d'esmentar la col·laboració de «La Busca» –i d'Oikos-Tau– en la creació del primer Premi Joan Santamaria de Narrativa breu, publicant el llibre *Contes 96*. Aquest llibre, prologat per Víctor Mora, esdevindrà pioner en l'àmbit de l'ensenyament. Constarà d'un recull de narracions breus fruit de la tasca d'uns joves i de l'esperança d'aquells qui confiem en ells. Per primer cop una editorial, una col·lecció, aposta per la joventut, per uns autors desconeguts i novells que són tractats com a autors de la literatura catalana «en present» perquè han guanyat el Premi Joan Santamaria –el més antic en llengua catalana–, perquè han escrit unes narracions bones i perquè creiem que aquesta publicació pot contribuir a convertir-los en protagonistes de la nostra història cultural, una història que, si volem que continuï escrivint-se en català, hem de reconèixer que dependrà d'ells i de moltes persones com ells; i sobretot de la forma com els conduïm, com els ensenyem a descobrir, a respectar i a estimar el camí de la nostra cultura; que dependrà en definitiva de com els tractem avui. «La Busca» vol contribuir a fer viure la literatura. I ho vol fer malgrat que el nom dels autors d'aquest llibre no vingui a allargar la llista dels autors comercials o dels autors «mediàtics», en definitiva, del nostre país. No oblideu, amics, que «La Busca» continuarà sempre fidel a la cultura, al nostre poble, a la qualitat, a la llibertat, a ella mateixa,

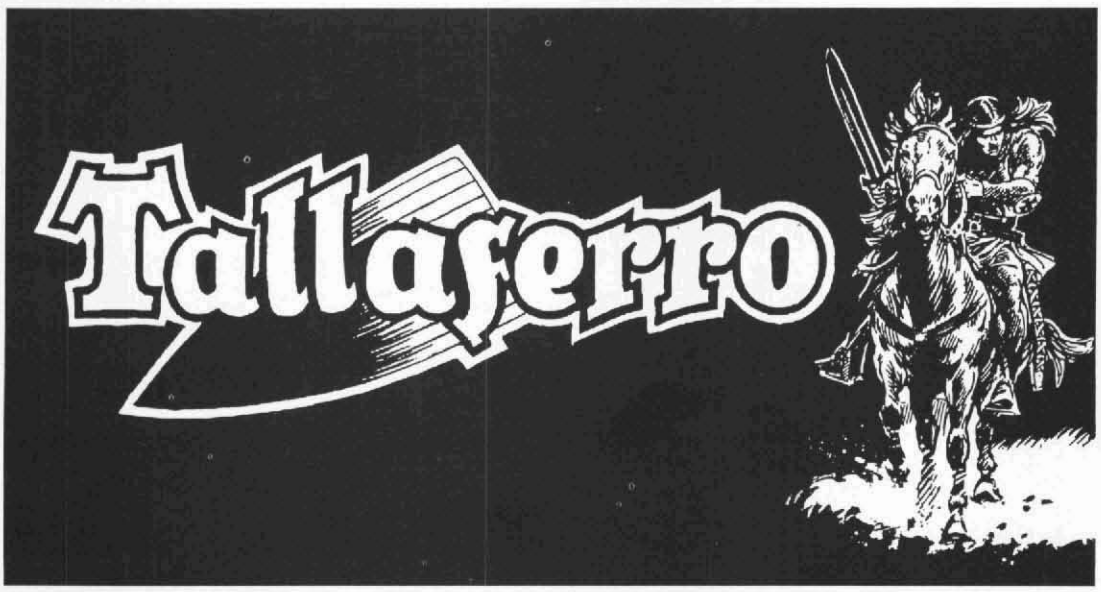

per bé que una *busca* sempre esdevingui incòmoda per a segons qui.

Altrament, aquest recull de narracions juvenils constitueix una eina didàctica essencial si tenim en compte les noves tendències de l'ensenyament. El fet de poder comptar amb un llibre de lectura fet «per joves» contribueix, sens dubte, a aplegar «aula» i «societat», a despertar l'interès del jovent per la literatura catalana, a agullonar-lo tant a l'hora d'escriure –i en català– com a l'hora de practicar el comentari de text, la crítica literària, sobre unes narracions que han estat escrites per uns joves que són com ells, per la qual cosa poden ser comentades i criticades amb molta més llibertat, amb molta més cura i, alhora, amb molt més respecte, convicció i simpatia, tant per alumnes com per professors; i amb una seguretat com a afegitó: aquestes narracions tracten uns temes que és ben segur que interessen al jovent, precisament perquè ells i elles s'han manifestat –els han escrit– i constitueixen, per tant, un reflex de llurs inquietuds. Per tot això, l'editorial Oikos-Tau s'enorgulleix de publicar l'obra d'uns grans autors joves. La col·lecció «La Busca» es vanta d'ésser una eina didàctica al servei de les tendències més innovadores en l'àmbit de l'ensenyament actual i convida el professorat dels Països Catalans a col·laborar en un projecte tan engrescador com el de difondre aquest premi –i de llegir i fer llegir aquest recull–, fruit de la tasca d'uns joves i fruit de l'esperança dels qui sabem creure en un futur més digne per al nostre ensenyament i per a la normalitat del nostre poble.

I per acabar ja aquest article, que crec que pot haver estat útil per a relacionar una col·lecció de llibres amb un projecte cultural col·lectiu, fruit de l'esforç de molta gent, permeteu-me de presentar-vos la novetat editorial que constitueix per a «La Busca» i per a Oikos-Tau el repte més engrescador: una nova secció de «La Busca» («La Busca» còmic) presentarà en el propvinent mes de desembre el primer personatge de còmic català, el primer volum d'un heroi català: *Tallaferro*.

És evident que la publicació d'un personatge de còmic català és una eina essencial en el procés de normalització del nostre país. És evident que un còmic «català» ha de tenir com a signe d'identitat, a part d'ésser català, la qualitat i el prestigi amb què compten a hores d'ara personatges de còmic com *El Príncep Valent, Tin-Tin, Astèrix, El capitán Trueno* o *El Jabato*. I som conscients d'aquest repte perquè l'hem acceptat. Com a directora de «La Busca» i com a coordinadora de «La Busca» còmic, em complac a presentar-vos no tan sols la iniciativa sinó també els autors de *Tallaferro*: Jesús Blasco –malauradament ja desaparegut– i Adrià Blasco, com a dibuixants; Víctor Mora, com a guionista. És evident que el còmic català, el primer personatge nostre, té com a «pares» uns mestres del gènere i per això «La Busca» s'enorgulleix de publicar la seva obra.

Tanmateix, la normalització en aquest àmbit dependrà a partir d'ara de tots nosaltres... Per això us convidem a conèixer aquest còmic i a fer-lo conèixer.

Ha nascut *Tallaferro*: per molts anys!

Víctor Pallàs, membre de la Junta de Govern de Llengua Nacional, us en farà tot seguit una valoració, que enclou una entrevista amb els seus autors.

Novetat!: *Tallafero*

(heroi còmic)

per Víctor Pallàs i Arisa

Una de les publicacions més suggerents de la *reentré* editorial és en curs d'edició: les aventures de l'almogàver Tallaferro. L'acció es desenrotlla en l'ampli escenari que va de Barcelona a Constantinoble, amb l'anar i venir d'uns personatges que podrien ben bé haver existit, a través dels quals ens arriba l'alè del nostre gran cronista Ramon Muntaner.

Seran una sèrie d'episodis que tindran continuïtat a través de diversos àlbums que també podran llegir-se separadament.

En parlem amb els autors: l'il·lustrador Adrià BLASCO, el darrer d'una nissaga de dibuixants extraordinaris, i el guionista Víctor MORA, escriptor i creador de *El capitán Trueno*:

Com va sorgir aquesta idea?
VÍCTOR MORA: Volia fer una història d'aventures ambientada en l'edat mitjana, que sempre m'ha agradat moltíssim i que ja havia tocat amb *El capitán Trueno*. Volia crear un heroi català que visqués en aquell món extraordinari: el de Roger de Flor, de l'emperador Andrònic, de l'Àsia Menor... tot aquest gran moment de la nostra història. Més que res voldria haver fet una història distreta, que animés el lector a seguir-la i a divertir-s'hi i, també, que s'hi pugui aprendre alguna cosa.

ADRIÀ BLASCO: Hi vaig col·laborar amb el meu germà Jesús, a partir del guió d'en Víctor, amb qui ja havíem treballat algunes vegades molt de gust, perquè és un bon amic. Ens va fer molta il·lusió.

Una curiositat: el personatge Galderic, d'on va sortir?
VÍCTOR MORA: Me'l vaig inventar. Galderic era un nom que m'agradava molt per la història que hi va haver de la seva substitució per sant Isidre i, francament, aquest nom em semblava bé reivindicar-lo i tornar-lo a posar en circulació en un context modern com el d'avui, tot i que la història passi en l'edat mitjana.

¿Se'n parlarà, d'en Tallaferro?
ADRIÀ BLASCO: És el primer heroi català que sortirà en còmic. És una cosa que no s'havia fet mai.
VÍCTOR MORA: Als lectors crec que els agradarà. El fet de poder llegir una aventura com moltes d'altres, però amb personatges que siguin d'aquí, totalment catalans, val la pena i sens dubte que serà ben acollit.

L'almogàver TALLAFERRO comença a cavalcar!

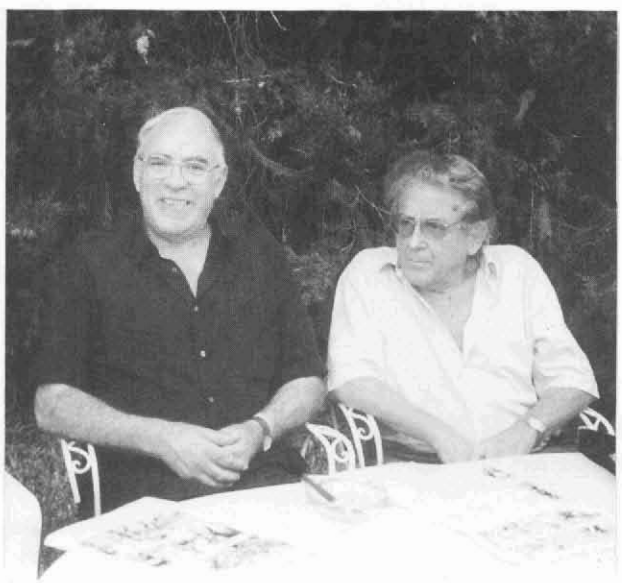

Víctor Mora i Adrià Blasco (fotografia: Eva Viñals)

Torras i Bages, el patriarca

per Climent Forner

Si no fossin els aniversaris, sovint ens oblidaríem de personatges que val la pena de recordar, és a dir, de no deixar-los morir. A glòria d'ells, però sobretot en bé nostre. Això deu passar si fa no fa arreu del món; als catalans ens passa massa sovint, oblidadissos de mena com som. I els perjudicats nosaltres: tenint una herència tan rica, vivim com a pobres.

Aquest és el cas, per exemple, del doctor Torras i Bages, el patriarca o pare espiritual de la Catalunya moderna, com ha estat reconegut. S'escau enguany el cent cinquantè aniversari del seu naixement, així com el vuitantè del seu traspàs (nascut a les Cabanyes, prop de Vilafranca del Penedès, en 1846 i cridat a la glòria, a Vic, en 1916). Fóra interessant de fer una enquesta televisiva popular, amb el micròfon a la mà: —Vostè, a veure, digui'ns alguna cosa sobre el doctor Torras i Bages... Qui era aquest senyor? —Ah! sí, aquell bisbe de Vic, que volen fer sant! Algú, una mica il·lustrat, potser respondria: «Sí, home, aquell bisbe que va escriure la *Tradició catalana.*» La majoria dels enquestats, sobretot jovent, ni piu.

Quina llàstima! Una figura tan gran, no sols en l'aspecte religiós sinó també en el cultural i patriòtic, i tan desconeguda! I això que, d'alguna manera, tots els catalans –creients o no creients– som fills seus espirituals. En aquest cas, a part o a més de l'obligança general que deia, podria jugar-hi en contra el laïcisme de la nostra societat actual. És curiós: tant en vida com arran de la seva mort, el doctor Torras i Bages fou admirat i elogiat unànimement per tothom, àdhuc pels anticlericals d'aquella època tan agitada. I és que realment la seva figura s'imposa tant per la seva profunda humanitat i elevada espiritualitat com per la seva vasta cultura i la influència positiva que excercí, política i tot, sobre el nostre país. Al costat, és clar, d'altres concepcions de la vida, de la història i de la catalanitat com ara la de Valentí Almirall. Conservador? I què! Tots els grans homes cal situar-los en el marc del seu temps i cal llegir-los i interpretar-los sense prejudicis ideològics de cap mena. De tot se'n pot treure algun profit, o molt, per tal com el seu missatge supera, transcendint-los, els mòduls temporals. Per altra banda, el de Torras i Bages, per vuitcentista que fos, era prou tolerant i obert a la modernitat.

El primer homenatge que caldria retre al nostre compatriota és llegir la seva obra, si no tota, immensa com és, aquella part que conté les seves reflexions fonamentals i més vigents; sobretot donada la desorientació diguem-ne doctrinal o de principis que impera en els nostres dies i donada també la crisi d'identitat catalana que patim, tan greu per endèmica.

Els bisbes de Catalunya es proposen de celebrar l'aniversari torrasià amb un seguit d'actes. Tant de bo que tots, ells els primers, n'aprenguéssim l'exemple de fidelitat i de compromís amb Catalunya. Trobo estrany, i ho lamento, que a Roma hagin censurat o matisat algunes de les resolucions del recent Concili català que es refereixen a cultura, pàtria i país, quan el mateix papa Joan Pau II considerava, no fa gaire, aquell bisbe de Vic com a veritable i principal fautor cristià de la Renaixença de la nació catalana i gran vindicador de la manera de ser i de la cultura humana de Catalunya. Al doctor Torras i Bages se li ha atribuït una frase que no és seva però que es pot desprendre fàcilment dels seus escrits, és aquella que fa: Catalunya serà cristiana o no serà. En contra, n'hi ha una altra, de dita, que, partint de l'evangeli i del Concili Vaticà II, caldria afirmar cada dia més amb totes les conseqüències: «l'Església, a Catalunya, serà catalana o no serà».

«És un dret de parlar amb la llengua de la terra, que ningú fora de Déu no pot fer callar, perquè forma part integrant de la nostra naturalesa social i fins del nostre pensament.»

(De Josep Torras i Bages en discurs d'entrada a l'Acadèmia de les Bones Lletres)

Salutació de benvinguda a Lluís Jou

per Ramon Sangles i Moles

Una grata notícia ha posat de festa l'Associació Llengua Nacional: ens hem assabentat del nomenament del nou director de Política Lingüística de la Generalitat, Lluís Jou.

Rebeu, per part nostra, senyor Jou, la més cordial enhorabona i el més sincer reconeixement de la compromesa i delicada missió que us ha estat confiada. Estem segurs que no us mancarà mai ni el coratge ni l'autoritat per a dur-la a bon terme.

Per la vostra condició professional de notari i home entès en matèria de drets lingüístics pressentim, per una banda, que sou la persona indicada per a donar una empenta decisiva en la reforma, tan sovint suplicada, de la Llei de Normalització Lingüística, i, per l'altra, creiem profundament que esteu providencialment en aquest lloc per a fer tots els possibles perquè l'encara tan migrat ús social de la nostra llengua experimenti una revifalla en tots els àmbits, en algun dels quals sembla estar encallada.

Massa vegades un hom té la sensació que el gran gruix ciutadà, principalment la joventut, va perdent el l'esma de la nostra llengua, que per tradició viva li hauria d'arribar, i que avancem vers una perillosa degradació del llenguatge, que tan fluidament i correctament hauria de sortir de nosaltres, amb tota mena de pautes, ritmes i construccions que ens són pròpies i característiques. Si no poséssim aturador a aquest esllavissament, la nostra identitat es decandiria i Catalunya ja no seria aquell poble fort i integrador de llengües i cultures, que tant de pes ha tingut en la història i en el món.

En la infatigable tasca de prestigiar el català, rebeu una afectuosa salutació en nom de tota la Junta de Govern de Llengua Nacional.

Carta oberta a la Secció Filològica*

per Carles Riera i Fonts

La Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (SF del IEC) ha reelaborat recentment la normativa ortogràfica pel que fa als termes següents: a) noms greco-llatins terminats etimològicament en *-as*, b) mots amb essa líquida originària, c) signes d'interrogació i d'admiració, i d) ús del guionet. Doncs bé, resulta que cap d'aquests quatre acords no ha estat acceptat unànimement. Així, pel que fa al primer tema, alguns humanistes –hel·lenistes– s'han mostrat refractaris a la nova disposició acadèmica; pel que fa al segon tema, el nou acord no és tampoc acceptat per una colla de professionals; la proposta dels signes de puntuació del IEC no ha estat seguida pràcticament per ningú; finalment, quant a l'ús del guionet, corren unes *noves normes*, atribuïdes a la SF, les quals, malgrat no haver estat encara promulgades, sembla que ja s'apliquen en el nou diccionari (!), normes que han estat en gran part refutades, argumentadament, pel recent estudi d'un influent gramàtic.

Tot això ha anat creant un cert estat de perplexitat, entre usuaris i tractadistes, que té, a parer meu, les causes que tot seguit anoto breument. En primer lloc, sembla que la SF no ha estudiat amb el degut aprofundiment i matisació aquests temes de normativa ortogràfica ni ha tingut prou en compte els estudis existents sobre cada un dels punts esmentats. En segon lloc, hom observa en els acords de la SF sobre normativa ortogràfica, un excessiu zel simplificador (i ja se sap que la llengua és una realitat complexa). En tercer lloc, hom diria que els nous acords acadèmics han estat presos amb una certa dèria de cercar solucions *pròpies*, de l'Institut i prou, a problemes lingüístics molt delicats que altres ja havien estudiat amb coneixement de causa. I, en quart lloc, aquests acords de la SF han estat presos sense el previ i necessari diàleg amb els especialistes, val a dir amb els gramàtics i lingüistes de reconeguda solvència que no són membres de la SF.

En efecte, més enllà de l'oportunitat o no d'incloure dins la SF determinats lingüistes que han estat suggerits com a candidats a tal càrrec (Jané, Ruaix, Solà, etc.), allò que realment crec del tot necessari és que la SF consulti oportunament els qui poden ajudar-la. Per exemple, pel que fa a la conveniència o no de canviar la terminació *-as* dels noms greco-llatins per la terminació *-es*, la SF hauria de cridar els autors dels estudis existents sobre el tema. Pel que fa a la qüestió dels mots amb essa líquida originària, ha estat adreçada al IEC i a la SF una *Sol·licitud de revisió i reformació dels criteris* acadèmics, signada per una colla de professionals, el qual escrit, si bé és en part discutible, detecta les mancances de l'acord acadèmic tal com va ser formulat. Sobre els signes de puntuació (concretament els d'interrogació i d'admiració) hi ha documentats estudis, encara que defensant opinions en part oposades; ací la feina de la SF seria fer d'àrbitre, però no necessàriament cercant una tercera via –que tothom reconeix inviable!–, sinó sospesant pros i contres, aprofundint en l'estudi i inclinant-se per la posició més raonada científicament, més pràctica o útil. Innocentment demano: ¿no hi ha hagut a vegades, en algunes disposicions de la SF, un inconscient afany de protagonisme que ha impedit d'acceptar propostes que algú ja havia fet? Finalment, sobre el difícil i delicat tema de l'ús del guionet, la SF haguera hagut d'estudiar molt més detingudament, segons la meva opinió, els assenyats criteris de la normativa fabriana, llurs aplicacions i límits, fent tan sols, si calia, lleugeres adaptacions al sistema o modificacions de detall. Una solució tan dràstica com la que sembla que s'ha adoptat trencarà, d'una manera precipitada, amb l'ús habitual, despistarà l'usuari i qui sap si tots plegats haurem de tornar a aprendre a escriure. L'endemà de la

** Aquest escrit va sortir en el diari* Avui *el 2 d'octubre de 1995. El reproduïm ací a tall de rememoració perquè la Secció Filològica el vagi tenint en compte i perquè per a tots nosaltres és un document interessant.*

publicació del nou diccionari, ¿quedarà invalidada la grafia de milers de termes tècnico-científics, com ara els que figuren escrits amb guionet, en la *Gran enciclopèdia catalana* o en el *Diccionari enciclopèdic de medicina*? ¿No haguera estat molt més enraonat de parlar-ne prèviament amb gramàtics, tractadistes, redactors de les obres esmentades, que han estudiat la qüestió, intentant d'arribar a un acord general, abans de llançar-se a modificar una pràctica comuna?

En fi, no voldria de cap manera cridar el mal temps, ans la bonança, però a mi em fa por que no comencem a fer passos cap a una pluralitat de normatives, amb els gravíssims perills sociolingüístics que això comportaria. Fins ara, cal reconèixer-ho, els gramàtics i tractadistes han estat fidels als dictats de la SF. Però jo temo –i per això escric aquesta carta oberta– que la SF del IEC no acabi perdent autoritat. Respectuosament, doncs, demano a la nostra acadèmia de la llengua que procuri de posar remei als motius de perplexitat d'uns i altres. Primer, elaborant documents amb major oportunitat i tacte, sabent que la llengua és un objecte molt delicat amb el qual no podem fer experiments. Segon, procurant no voler simplificar allò que no és simplificable, ja que la llengua és un tot compacte difícil de ser modificat en les seves parts sense que se'n ressenti el sistema. Tercer, evitar de caure en el parany de cercar sempre una solució *pròpia*, de l'Institut, menystenint les aportacions dels altres. Quart, consultant els especialistes de reconegut prestigi que no pertanyen a la SF, estimulant el diàleg i l'entesa. Sortint al pas de qui digui que el públic ja és prou madur per a resoldre els conflictes de la normativa ortogràfica, afegiré que és una il·lusió pretendre que tothom té el coneixement lingüístic suficient per a saber quan, com i on ha d'aplicar la norma.

La llengua és de tothom i, amb ella, ens hi juguem el tot del nostre poble. Per això també els polítics haurien de procurar que no hi hagués inicis d'escissions lingüístiques. Encara que, certament, la SF és qui té encomanada oficialment la tasca de vetllar per la llengua, no en té pas l'exclusiva, i, per tant, li cal una actitud dialogant i, quan convingui, arbitral, seguint criteris científics i conjuminant-los amb la situació sociolingüística del moment.

En conclusió, he volgut fer-me ressò, molt planerament i amb tota franquesa, del sentir de molts ciutadans que desitgen que la SF compleixi a plena satisfacció la seva tasca, cercant sempre allò que mes convé a la llengua catalana en el moment actual i futur.

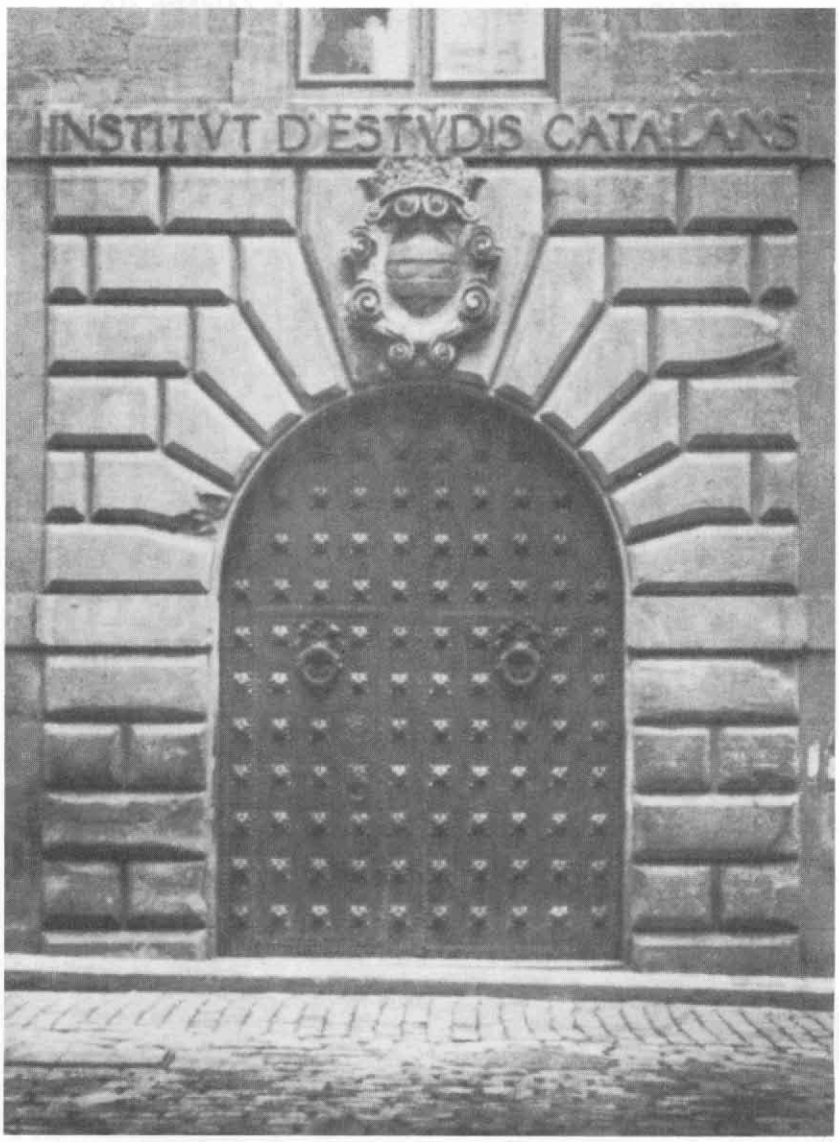

Porta d'entrada primitiva de l'Institut d'Estudis Catalans, situada a la façana lateral del Palau de la Generalitat que dóna al carrer del Bisbe Irurita.

Les noves normes sobre el guionet

per Josep Ruaix i Vinyet

A hores d'ara tots els lectors de LLENGUA NACIONAL ja deuen saber que la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) ha divulgat un acord (del 15-3-96) sobre «l'ús del guionet en l'escriptura dels mots formats per composició o per prefixació», acord que ve a sancionar unes noves normes que ja s'havien aplicat al nou diccionari del IEC i que ja eren més o menys conegudes, si bé de forma extraoficial. Potser també saben que tals normes, a mesura que s'han anat coneixent, han generat oposició, oposició raonada en diversos escrits inèdits adreçats a la docta corporació, en notes de premsa i, pel que fa a llibres, en el volum segon de les nostres *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui* (Moià 1995, pp. 89-99); també sortiran, o hauran sortit, en el número de tardor del *Butlletí* del Col·legi de Doctors i Llicenciats, uns nostres «Comentaris a les noves normes sobre l'ús del guionet», amb un contingut semblant al del present treball però amb una estructura diferent.

Aquesta oposició es fonamenta en les següents constatacions: les noves normes han estat elaborades amb precipitació, sense estudis previs posats a l'abast dels estudiosos, sense tenir en compte les seves repercussions negatives, volent simplificar excessivament coses complexes i delicades per naturalesa, amb un caire rupturista (potser no en la intenció però sí en la realitat) i amb una actitud tancada o autosuficient (de fet, les nombroses gestions encaminades a evitar la consumació de l'error o a aminorar-lo han estat en va). I ara ens preguntem: què hem de fer?

Per una banda, tots estem d'acord que és útil disposar d'una instància acadèmica que tingui cura de la normativa lingüística i estem disposats, en principi, a acatar la seva autoritat. Però quan aquesta instància s'equivoca, és evident que la seva autoritat resta en entredit, ja que hi ha uns béns, superiors a la disciplina, que s'han de salvar: la dignitat de la llengua, la seva continuïtat, la seva aptitud per a la comunicació, la seva fesomia tradicional, la veritat científica, etc. En el cas que ens ocupa, doncs, hem d'acceptar les normes en la mesura en què siguin raonables, refusar-les en la mesura en què no ho siguin i distingir, completar o matisar tot allò que sigui confús, incomplet o simplista. És el que nosaltres mirarem de fer en aquest treball, que articularem segons els tres grans tipus de compostos afectats per les noves normes: 1) compostos per prefixació; 2) recompostos; 3) compostos pròpiament dits.

1. Compostos per prefixació

La normativa fins ara vigent establia que els compostos per prefixació s'escrivien en general sense guionet, però preveia una sèrie d'excepcions ben conegudes. Les noves normes volen suprimir totes les excepcions menys una: el prefix *no-*, i encara usat solament precedint un substantiu. Davant d'això, què hem de dir? Doncs distingir o matisar:

a) Es pot continuar dient que, en general, els prefixos van soldats al mot que modifiquen, i es poden suprimir algunes de les excepcions establertes, però s'han de mantenir les següents (que expliquem breument):

— el prefix *no-* ha de dur guionet, tant quan precedeix substantius (p.e., *no-violència*) com quan precedeix adjectius amb un significat consolidat (p.e., *no-violent*);

— el prefix *ex-*, tònic, també s'ha d'escriure forçosament amb guionet, perquè s'ha de distingir de la seqüència inicial *ex* àtona, molt freqüent (p.e.: *ex-tractant / extracte; ex-animador / examinador,* etc.), perquè cal evitar confusions (p.e.: *ex-portador de sida* amb *exportador de sida, ex-ponent* amb *exponent*, etc.), perquè cal evitar altres combinacions estranyes (p.e.: «exxa» per *ex-xa*, «exexiliat» per *ex-exiliat*, «exiugoslau» per *ex-iugoslau*, «exrival» per *ex-rival*, etc.), perquè sovint el prefix afecta no un mot sinó un sintagma (p.e.: *ex-guàrdia civil, ex-alt càrrec, ex home de confiança,* etc.). I perquè les altres llengües de cultura també escriuen *ex-* amb el guionet (així el francès, el portuguès i l'anglès) o fins i tot l'escriuen totalment separat del mot, com si fos un adverbi (cf. castellà i italià *ex presidente,* etc.);

— els prefixos tònics *pre-, pro-, pseudo-, quasi-, sots-* també necessiten el guionet, perquè cal mantenir distincions fonètiques, evitar pronúncies errònies i prevenir confusions conceptuals. Exemples (contrastats o explicats): *un autor pre-existencialista / la preexistència; pro-americà, pro-rus / procònsul, procrear; pseudo-profeta / pseudònim, pseudomorfisme* (recompostos); *quasi-simultaneïtat* (la grafia *quasisimultaneïtat,* massa llarga, implica repetició de la mateixa síl·laba, *si*, amb valor fonètic distint), *sots-intendent* (la grafia *sotsintendent* indueix a una pronúncia «sut-sin-ten-dent» o almenys «sot-sin-ten-dent»);

— el prefix *arxi-* demana igualment guionet perquè és important la distinció entre aquest prefix de tipus gramatical, significant «més que» i sempre tònic (p.e., *arxi-milionari*), i l'homònim de tipus lexical, significant preeminència o superioritat i a vegades àton (p.e.: *arxiduc, arxiprest* o *arxipreste*);

b) Quant al prefix *vice-*, es pot acceptar, ja que ho vol l'acadèmia, la supressió del guionet, com solen fer el castellà i l'italià, perquè en la majoria de casos no presenta inconvenients (p.e.: *vicepresident, vicedegà*), però sabent que així ens separem del francès, del portuguès i de l'anglès (que hi usen el guionet) i que dificultem la lectura en casos com *vicerector, vicesecretari*. Sigui com sigui, s'ha de mantenir el signe quan el prefix va seguit de sintagma, com en *vice-primer ministre*, perquè altrament el prefix només afectaria el primer component del conjunt.

c) Quant a la resta de prefixos, encara que per regla general s'escriguin soldats, es poden escriure amb guionet en casos especials, tal com es fa en altres llengües. Exs.: *propaganda anti-Castro, l'Europa post-Maastricht*, etc. (davant de noms propis); *bes-tia, per-iòdic* (per a facilitar la lectura); *re-crear* ('tornar a crear'), *súper-ràpid* (per a evitar la col·lisió de dues erres), etc.

2. Recompostos

Existeix un tipus de compostos impropis que, per claredat, és bo d'anomenar amb un nom especial, com fan alguns tractadistes (així nosaltres en *El català / 3*, pp. 76 ss). Ens referim als recompostos,

o sia els mots formats amb radicals greco-llatins, els quals, si més no en teoria, no es formen a partir de mots catalans, sinó de mots o arrels presos directament de les llengües clàssiques. Doncs bé, pel que fa als recompostos, el català recent presenta una doble normativa:

— la de Fabra (inspirada en l'ús castellà, italià i portuguès), consistent a escriure'ls sempre soldats, sense guionet (p.e.: *gastroenteritis, gastrointestinal, gastronomia, labiodental, labiovelarització, otorinolaringòleg, otoscopi*);

— la de l'*Enciclopèdia catalana* i el *Diccionari de medicina* (inspirada en l'ús francès i anglès), consistent a escriure amb guionet els radicals coordinats (p.e.: *gastro-enteritis, gastro-intestinal, làbio-dental, oto-rino-laringòleg*) i soldats els radicals subordinats (p.e., *gastronomia, labiovelarització, otoscopi*).

Cada una d'aquestes normes té avantatges i inconvenients; per això s'ha d'admetre una instància arbitral –l'acadèmia– que decideixi. De tota manera, és una mica estrany que aquesta instància s'hagi decantat per la primera solució quan en els darrers anys havia abonat la segona; per això seria enraonat d'esperar que aquesta solució, acceptable en teoria però rupturista en la pràctica, no fos considerada, de moment, obligatòria, i deixar un període de reflexió entre els estudiosos i els usuaris; així, de passada, s'evitaria la desautorització de les obres, nombroses i importants, que han seguit la segona solució.

3. *Compostos pròpiament dits*

Els compostos pròpiament dits són aquells mots resultants de la unió de dos o més mots existents en la llengua. Doncs bé, pel que fa a les noves normes de la Secció Filològica que afecten aquesta categoria de paraules, hem de dir dues coses:

a) En primer lloc, que les noves normes semblen confondre un tipus de compostos pròpiament dits, que són els adjectius coordinats, amb els recompostos, perquè aquells, a vegades, prenen com a primer element una forma llatinitzant (terminada en *o*). Llavors, les noves normes, aplicant el criteri que hem vist sobre els recompostos, volen fer escriure aquells adjectius amb composició soldats, sense adonar-se que no són pròpiament recompostos, o bé confonent-los amb els adjectius coordinats que han donat origen a un concepte unitari, cas en què sí que es poden escriure enganxats. De fet, les llengües de cultura del nostre àmbit (com el castellà, l'italià, el francès, el portuguès, l'anglès, etc.) escriuen els adjectius coordinats amb guionet, com també hem fet sempre nosaltres, tant si el primer element termina en *o* com si termina d'una altra manera. Així es veu clar que es tracta d'adjectius lligats per un nexe copulatiu o relacional i es poden distingir dels conjunts de significat unitari. Exemples:

— *cultural-econòmic* (= *cultural i econòmic*), *econòmico-cultural* (= *econòmic i cultural*), *econòmico-social, sòcio-econòmic, sòcio-polític, polítco-social*;

— *cooperació hispano-americana* (= entre Espanya i Amèrica) / *els països hispanoamericans* (= de l'Amèrica espanyola); *guerra franco-prussiana* (= entre França i Prússia) / *parlars francoprovençals* (= d'una regió de transició entre el francès i el provençal);

— *tractat sino-japonès* o *nipo-xinès*, *relacions anglo-franceses* o *franco-angleses* o *franco-britàniques*, etc.

D'altra banda, existeix la coordinació amb més de dos adjectius, cas en què l'absència de guionet seria inimaginable. Exs.: *catalano-valenciano-balear, sòcio-polítco-econòmico-cultural,* etc. Resumint, bo i admetent la supressió dels guionets en els mots recompostos, no es pot aplicar de cap manera tal supressió als adjectius coordinats (que en la pràctica es coneixen perquè llur ordre és intercanviable i perquè el darrer té una forma clarament catalana), llevat dels casos en què s'hagi produït una fusió o subordinació de significats. (De fet, el mateix IEC continua escrivint *Secció Històrico-Arqueològica,* i no pas «Secció Historicoarqueològica».)

b) En segon lloc, hem de dir que les noves normes pateixen de la dèria de voler suprimir guionets tant sí com no. Únicament respecten el criteri fonètic, en aquest cas (o sia en el dels compostos pròpiament dits; en el cas dels compostos per prefixació i en els recompostos, fins i tot ignoren el criteri fonètic); concretament, admeten el guionet quan aquest facilita la lectura i en altres casos que fixen arbitràriament. Doncs bé, sense que puguem entrar ací en la casuística, que ocuparia massa espai, hem de dir que, en general, val més seguir la normativa tradicional o fabriana, la qual tenia en compte, ultra el factor fonètic (facilitar la lectura), altres factors; concretament:

— el factor morfològic (permetre la flexió de nombre o de gènere i nombre alhora, com en el cas de *poca-vergonya,* pl. *poques-vergonyes*);

— el factor sintàctico-semàntic (distinció entre formació irregular o paratesi i formació regular o síntesi, com en el cas de *cap-gros*, substantiu paratètic, i *capgròs,* adjectiu sintètic);

— el factor distintiu o fisiognòmic (ajudar a identificar els components originaris del compost, com en el cas de *vist-i-plau,* substantivació de la locució *vist i plau*).

En canvi, sí que es pot admetre la grafia enganxada quan els criteris exposats no ho exigeixen i el mot ha anat evolucionant cap a una major fusió (com és el cas de *setciències,* abans *set-ciències*).

L'espai d'una revista com aquesta no permet gaires més explicacions, detalls o exemples, però hem mirat de donar una visió global completa de les noves normes de la Secció Filològica sobre el guionet en els mots compostos, esperant que els nostres lectors hi hauran trobat una orientació. No voldríem acabar sense dir que comprenem la bona intenció de l'acadèmia quan, amb la urgència de la publicació del seu nou diccionari, volgué establir unes normes més simples i fàcils sobre els guionets; però també hem de dir que tals normes, havent-se elaborat amb grans deficiències i rebutjant els avisos rebuts, han de ser seriosament criticades i poden acceptar-se sols en part.

Invitem una vegada més la docta corporació a revisar-les, mirant únicament el bé de la llengua, i aconsellem als usuaris que no les apliquin mecànicament, ans veient cas per cas –ajudats, si volen, pel present treball, per l'estudi citat al començament i per les entrades adients del nostre recentment editat *Diccionari auxiliar*– què convé més a la recta pronúncia, a la claredat i als altres valors lingüístics que, amb acadèmia o sense, cal salvar.

* * * * * * *

El complement indirecte i els datius

per David Casellas i Gispert

Aquests dies, revisant el material de crèdits comuns editats per a l'aplicació de l'ensenyament secundari obligatori, m'he adonat que solament un llibre (entre més d'una dotzena) explica correctament el que és el complement indirecte. Quasi tots els llibres diuen que el complement indirecte (CI) pot anar introduït per les preposicions *a* o *per a*, la qual cosa, com ja veurem, no és del tot certa. Per això, he cregut oportú d'exposar aquest tema amb detall.

El complement indirecte és un sintagma preposicional introduït sempre per la preposició *a* i exigit pel verb. El vertader complement indirecte, per tant, haurà d'aparèixer obligatòriament (o bé, quan és genèric, ser sobreentès) en verbs com *agradar, dir, prometre, dir, suggerir, ensenyar...* A més, sempre haurà de representar un ésser animat o un nom d'un col·lectiu o institució composta d'éssers animats (universitat, conselleria...).

Hi ha, però, un complement molt semblant al CI, el qual anomenarem datiu de finalitat o destinació. La semblança del datiu de finalitat respecte al CI és que ambdós complements són pronominalitzables per *li*; en canvi, es diferencien pel fet que un és exigit pel verb i l'altre és opcional. Vegem-ne algun exemple:

[1a He comprat les flors **a la florista de sota casa**. (CI)
[1b He comprat flors **per a la meva xicota**. (Datiu)

Fixeu-vos en la diferència de significat entre ambdues oracions. En [1a el complement indirecte és el beneficiari de l'acció (rep el benefici, els diners); en canvi, en [1b el datiu és el destinatari, que passarà a ser el beneficiari en una acció posterior si s'acompleix la intenció del subjecte:

[2 He donat **a la meva xicota** les flors que vaig comprar a la florista de sota casa.

Així, l'oració [2 és la conseqüència lògica de [1b, i el destinatari es converteix en el beneficiari de l'acció.

La confusió entre aquests dos complements ve donada perquè ambdós són pronominalitzables per *li* i el datiu de finalitat admet tant la preposició *per a* com la preposició *a*. En canvi, un complement indirecte variarà de significat si li canviem la preposició:

[3a He donat un regal **a** en Miquel he donat (a algú) un regal **per a** en Miquel.
[3b Han construït cases **per a**ls pobres = han construït cases **a**ls pobres.

Fixeu-vos que el verb *construir* no exigeix un complement indirecte, contràriament al verb *donar*.

Pel que fa a la pronominalització, l'origen del problema l'hem d'anar a cercar en el llatí. En llatí les funcions dels mots venien determinades per sis formes diferents, corresponents a sis casos (nominatiu, vocatiu, acusatiu, genitiu, datiu i ablatiu). Les llengües romàniques, en perdre les declinacions, introdueixen l'ús de les preposicions per a diferenciar les funcions que en llatí es distingien amb els casos. Malgrat tot, alguns mots conserven algunes formes de la declinació llatina. Això passa especialment en els pronoms que, segons la funció que realitzin, tenen una forma diferent: *jo* (subjecte), *mi* (precedit de preposició), *me* (clític); *el* o *la* (acusatiu), *li* (datiu).

Això ens explica que complements amb funcions diferents pronominalitzin de la mateixa forma, ja que hi

ha un manteniment de l'antic sistema llatí, en què el cas datiu s'usava per a expressar les funcions de complement indirecte, datiu ètic, datiu de finalitat, datiu possessiu... Per això, malgrat que els complements circumstancials de finalitat o destinació en català siguin funcionalment diferents dels complements indirectes (els uns són opcionals i els altres són exigits pel verb), pronominalitzen igual i els podem englobar dins un grup de complements datius, sense confondre aquest terme amb el de complement indirecte.

També hem de tenir en compte que la confusió pel fet que en moltes oracions callem el vertader complement indirecte, perquè ja hi és sobreentès, i sembla que el complement datiu n'ocupi el lloc. Vegeu com en [1a és obvi que unes flors se solen comprar a una florista; per tant, en [1b no explicitem el complement indirecte. Però queda clar que de complement indirecte (pel fet de ser exigit pel verb) només n'hi pot haver un, per la qual cosa l'altre ha d'ésser un altre complement (un complement opcional):

[4 He comprat les flors **per a la meva xicota, a la florista** de sota casa.

Així, el datiu de finalitat precedit per la preposició *per a* expressa la destinació de les flors, la intenció amb què les hem comprades, però el veritable complement indirecte és el complement precedit per *a*, que generalment no esmentarem si no interessa distingir a quina florista hem comprat les flors.

En conclusió, cal distingir aquests dos complements, sintàcticament molt diferents, ja que l'un és exigit pel verb i l'altre és opcional (com els complements circumstancials). Per tant, en l'anàlisi sintàctica, per a simplificar, la manera de fer-ho més correcta és analitzar el datiu de finalitat com un complement circumstancial, però no pas mai com un complement indirecte.

BIBLIOGRAFIA

HERNANZ, M. Lluïsa; BRUCART, José M. *La sintaxis*. Barcelona: Ed. Crítica, 1987.
HERNANDEZ, Carlos. *L'oració simple.* Universitat de València, 1989.
RAMOS, Joan Rafel. *Introducció a la sintaxi*. Edicions Tàndem.
SÁNCHEZ, Carlos E. (1988). Hacia una nueva definición del complemento indirecto en español. *Estudis de sintaxi: Estudi General 8*. Col·legi Universitari de Girona i UAB.
VILA I COMAJOAN, Carme. *Sintaxi bàsica del català*. Barcelona: Ed. Barcanova, 1990.

Un reconeixement especial a...

Jaume Vallcorba i Rocosa

per Ramon Sangles i Moles

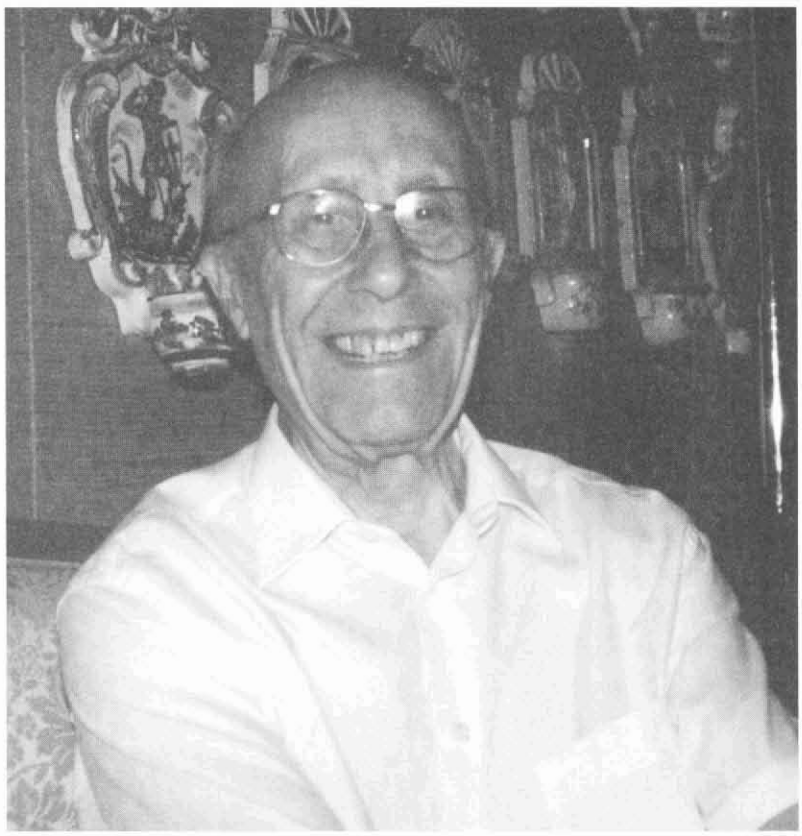

Jaume Vallcorba (fotografia: Ramon Sangles)

Jaume Vallcorba i Rocosa, nascut a Barcelona l'any 1920, casat amb una catalana i pare de quatre fills (dos nois i dues noies), ha donat sempre un alt sentit de catalanitat a la seva vida, materialitzat en la seva tasca pedagògica popular amb les seves lliçons de llenguatge en el *Bloc Maragall* i fent classes, alhora que amb la seva labor de formació de professorat i amb moltes altres activitats (és autor de diverses obres filològiques i de diccionaris tècnics), com ja anirem exposant.

Jaume Vallcorba va estudiar a Madrid la carrera d'enginyer, que després exercí com a funcionari del Ministerio de Obras Públicas i Transportes, primerament a la prefectura d'Obres Públiques de Tarragona i més tard a la de Barcelona, on va tenir encomanat el servei de carreteres i més endavant el de transports interurbans.

L'any 1961 es va constituir per part de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i amb uns quants professors de català la JAEC (Junta Assessora per als Estudis de Català), amb la finalitat de popularitzar el coneixement normativitzat de la nostra llengua. En la primera convocatòria d'exàmens (any 1962), el nostre biografiat obtingué el títol de professor de català.

S'estrenà com a mestre fent un curs de català l'any acadèmic 1962-63 als Lluïsos de Gràcia (Barcelona), durant el qual hi havia el perill de ser descoberts per la policia, ja que en aquells temps no era permès de fer classes de català, i per això, si era descobert, era molt possible que hagués estat sancionat amb la pèrdua del seu càrrec de funcionari públic, perquè aquests, en l'època de Franco, tenien el deure de jurar submissió als principis del Movimiento Nacional. Tot i que aleshores la majoria de la gent no va jurar-los mai, els caps de les prefectures havien de certificar que tothom havia fet el jurament. És clar, com que ensenyar català i fer propaganda catalanista anava contra els principios del Movimiento Nacional, si es descobria que no els complies, et feien fora. Per això havien convingut, professor i alumnes, que, en tal cas, dirien que feien un curs de francès.

L'any 1971, havent mort el gramàtic Eduard Artells i Bové, Jaume Vallcorba va entrar dins la JAEC,

composta de cinc membres, els quatre restants de la qual eren R. Aramon i Serra, J.M. Casacuberta i Roger, J. Miracle i Montserrat i J. Triadú i Font, i s'encarregà de la feina que fins aleshores havia dut a terme el malaguanyat Artells: redactar els temaris d'examen del professorat i avaluar-ne el resultat un cop fet. Hi havia una posterior revisió dels restants membres de la JAEC, sobretot pel que fa als qualificats com a dubtosos. Cal dir que quan, restablerta la Generalitat, la JAEC es transformà en la Junta Permanent de Català, el nostre biografiat continuà formant-ne part. Actualment n'és vicepresident.

També en aquell any de 1961 es va constituir l'associació Òmnium Cultural. Vallcorba se'n féu soci de seguida i després fou nomenat membre del seu Consell Consultiu. Dins Òmnium Cultural, l'incansable activista cultural Joan Triadú creà la Delegació d'Ensenyament de Català (DEC), en la qual col·laborà immediatament el nostre personatge.

Dins l'àmbit de la DEC es crearen uns seminaris, entre els quals el de Didàctica, del qual fou nomenat president Jaume Vallcorba. Aquest seminari s'encarregà de la redacció d'uns cursos de català per correspondència, redacció dirigida per ell i realitzada conjuntament amb en Manuel Miquel i Planas. El mateix seminari, per indicació de Triadú, revisà un «Curs per correspondència» redactat per la delegació d'Òmnium Cultural de Reus. Precisament sobre l'actuació d'aquesta delegació al Baix Camp s'ha publicat fa poc el llibre *L'ensenyança de la llengua catalana, des de Reus, sota el franquisme* (Edicions del Centre de Lectura, Reus 1994), de Ramon Amigó, amb un pròleg, molt extens, justament del nostre biografiat, que amplia la informació que ací recollim. També per delegació de la DEC, i, doncs, per encàrrec de Triadú, fou comissionat per a assessorar en el català dels cursos de l'entitat docent Rosa Sensat i en els exàmens corresponents de llengua catalana.

El Seminari de Didàctica va decidir la publicació d'un *Butlletí Interior* per a informar de l'activitat dels seminaris i destinat a ser distribuït entre els qui es graduessin de professors de català. Jaume Vallcorba en fou un dels impulsors i col·laborador assidu. El butlletí es presentava modestament, en fulls ciclostilats, i començà a sortir clandestinament el desembre de 1965; va durar fins al setembre de 1976 (quan se n'havien publicat 110 números), en què passà a mans de l'equip d'Escola Catalana, i ara ha esdevingut la revista d'aquest títol (*Escola Catalana*), prestigiosa en el camp de l'ensenyament.

Vallcorba va estudiar Filologia Catalana a la Universitat de Barcelona durant els últims anys de la dècada dels seixanta i primers dels setanta, de manera que assolí el títol de llicenciat en aquesta disciplina.

La seva activitat de funcionari públic en el camp dels transports durant els anys 50 i 60 l'obligava a ordenar, coordinar i inspeccionar els transports per carretera (taxis, camions i autobusos, públics i privats) de la província de Barcelona i a fer-ne complir els reglaments. Havent transcendit entre els transportistes l'activitat del nostre biografiat en la difusió de la llengua catalana, hi hagué qui l'amenaçà de denunciar-lo per catalanista si era massa exigent. Ens consta que Vallcorba passà força estones de preocupació, tement que sobrevingués alguna denúncia que comportés una sanció.

Una altra activitat de Jaume Vallcorba ha estat i és la d'escriure uns textos de divulgació gramatical en el *Bloc Maragall*, calendari de paret de fulls diaris publicat per l'editorial Miquel Arimany (Barcelona). A partir de 1964, o sia durant més de trenta anys –i això encara dura avui–, el full del dimecres del *Bloc Maragall* conté un comentari lingüístic, de divulgació o de recerca. Una selecció dels textos escrits entre 1964 i 1978 fou aplegada en un llibre titulat *Punts essencials de català en lliçons breus* (Arimany, Barcelona 1978), i sabem que l'autor en prepara el segon volum.

Dèiem abans que Jaume Vallcorba va col·laborar assíduament en el *Butlletí Interior* dels Seminaris de la DEC. En aquesta col·laboració començà a estudiar la problemàtica dels verbs *ésser* i *estar*, matèria en què ha esdevingut una autoritat, tant que hom li encarregà la redacció dels articles corresponents a aquests verbs en la *Gran enciclopèdia catalana*. Més tard amplià i sistematitzà els seus estudis en el llibre *Els verbs ser i estar en català* (Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona i Edicions Curial, 1978).

Quan sobrevingué la transició política, després de

mort del general Franco, l'organisme on Jaume Vallcorba exercia la seva activitat d'enginyer fou transferida (novembre de 1978) a la Generalitat de Catalunya. Aleshores ell fou designat per a exercir el càrrec de cap del Servei de Transports Interurbans de la demarcació de Barcelona (corresponent a la Direcció General de Transports del Departament de Política Territorial i Obres Públiques), càrrec que exercí des de l'any 1978 fins al gener de 1986.

Després, des del gener fins a l'agost (en què complia seixanta-sis anys i li corresponia, per tant, la jubilació) fou nomenat director del recentment creat Servei de Formació i Suport Idiomàtic, que tenia per finalitat, no solament la correcció lingüística dels textos del Departament d'Obres Públiques de la Generalitat, sinó també catalanitzar-ne l'actuació tècnica i administrativa, alhora que proposar i propalar la terminologia tècnica en català pròpia del departament. Val a dir que aquesta tasca s'ha continuat fent i que ell, com a emèrit, fou pregat d'anar-hi col·laborant. En aquest organisme, el nostre enginyer-filòleg hi ha fet una gran tasca de catalanització. N'és un exemple l'àmplia intervenció seva en la redacció del *Diccionari de carreteres* (Barcelona 1991), la del *Diccionari de ports i costes* (en català, castellà, francès i anglès) i la d'un *Diccionari visual de la construcció*, obres en què ha col·laborat de manera assídua.

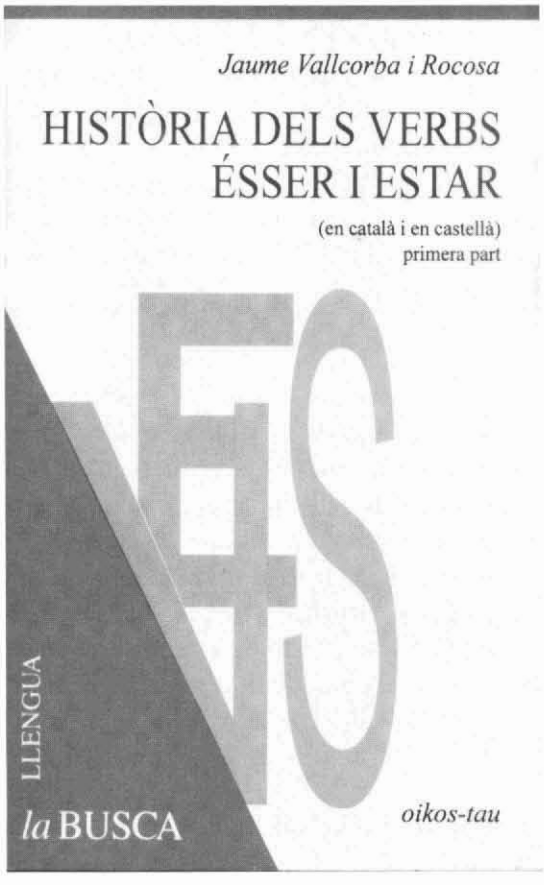

Actualment continua les investigacions sobre els verbs *ésser* i *estar* a fi de deixar ben establerta la història de l'ús propi del català, atès el qual correspon de reconèixer-ne el bon ús actual. Editat per Oikos-Tau, acaba de sortir un llibre (primera part) amb el títol de *Història dels verbs* ésser *i* estar, en el qual fa referència també al camí que han fet aquests verbs en castellà, i comença a mostrar que no hi ha cap paral·lelisme amb el curs que *ésser* i *estar* han seguit en el català. També vol deixar ben aclarits els aspectes dels partitius, enters, determinats i indeterminats, que tantes marcades particularitats presenten en les construccions oracionals pròpiament catalanes, modernes, i encara vol anar a fons en el *tots* i *tothom*, en els circumstancials de datació i en els de durada, com també en algun altre aspecte de la llengua.

Hem d'al·ludir, encara, a alguns antecedents més de la vida i activitat de Jaume Vallcorba i Rocosa: a catorze anys, tot cursant estudis secundaris, va emprendre la publicació de la revista interescolar en català *Antena* i, durant el règim franquista, va publicar estudis literaris en la revista *El Pont*. Hem de saber que, abans de fer els estudis d'enginyeria a Madrid, l'any 36, en acabar el batxillerat, va ingressar a la Universitat de Barcelona a fer Filosofia i Lletres, on va ser secretari de l'Associació Professional d'Estudiants. Vet aquí que mentre n'era, un dia va rebre ordres perquè aquesta Associació, en comptes de ser apolítica i areligiosa, fos política i contrària a la doctrina cristiana. Llavors va fer una assemblea general de tots els membres de l'associació, on es votar que no es modificava res. Potser fou a conseqüència d'això que fos detingut a Barcelona (el 26 de maig de 1938) i que, perquè els seus apunts de les classes de la universitat eren fets en català, fos amenaçat reiteradament pels interrogadors del SIM, del govern central, fins a ser maltractat físicament, i, per tal d'afectar-lo, li mostraven com ho farien, perquè –li deien– era catalanista i catòlic.

Ha escrit articles sobre la depuració del català –com ara en la revista LLENGUA NACIONAL– i ha participat en el llibre col·lectiu *Una llengua sense ordre ni concert* (Oikos-Tau, Vilassar de Mar 1993) amb l'estudi Barbaria i confusions en l'adaptació

dels mots tècnics. Ha pronunciat diverses conferències com ara la feta en homenatge a Miquel Fullana i Llompart, autor del *Diccionari de l'art i els oficis de construcció* (Ed. Moll, Ciutat de Mallorca 1974). És membre del jurat del Premi Sanchis Guarner a la unitat de la llengua catalana que atorga cada any la Fundació Jaume I, i també forma part del jurat del Premi Ramon Aramon a la lleialtat lingüística.

Darrerament, arran de la polèmica esclatada entorn de la immersió lingüística, escriví una carta al director de *La Vanguardia*, que fou publicada destacant-la, en la qual feia saber que abans de la immersió en el català havíem tingut la immersió de tots els infants, a estudi, en castellà, sobretot després de la llei Moyano (1857), que obligà a escolaritzar tota la mainada, i a ferho exclusivament en castellà. Doncs bé, aquesta carta ha valgut al seu autor amenaces per escrit i per telèfon. A partir d'ací, tot i que és subscriptor de *La Vanguardia*, no li han publicat cap de les dues cartes posteriors que hi ha enviat, responent objectivament a unes altres de publicades en què es feien manifestacions contràries a la nostra llengua.

«Parlar en castellà a una persona, ací a Catalunya, és tenir-li una atenció; no pas que hi tinguem una obligació! Atenció que es mereixen els castellans que procuren aprendre i arribar a parlar el català. No la mereixen, però, els qui no volen saber-la.»

En resum, com veiem, la biografia de Jaume Vallcorba i Rocosa és un constant enfilall de fets a favor de l'ús i la dignitat de la llengua pròpia de Catalunya. Havent estat, doncs, ell, durant tota la seva vida, tan conseqüent i fidel a aquest do tan gran com és la llengua, volem cloure el nostre article fent ressonar de la seva pròpia veu el millor consell o missatge que adreçaria als catalans. I ens respon així, l'amic Jaume:

«Jo, l'únic consell que donaria als catalans és que tinguin tanta dignitat lingüística com tenen els castellans; que els catalans sapiguem aguantar la nostra llengua com fan ells amb la seva. Els castellans, no solament a Castella sinó a Catalunya, que és un país d'una altra llengua, es mantenen en la seva. Us imagineu que els catalans tinguéssim tanta dignitat lingüística que mantinguéssim la nostra llengua fins i tot vivint a Madrid parlant amb qui sigui? A alguns, sols de pensar això, els deu semblar de boig o venir pànic! Conservem, doncs, la dignitat lingüística a Catalunya: tenir por, és ridícul.»

I en Jaume encara vol aclarir:
«Parlar en castellà a una persona, ací a Catalunya, és tenir-li una atenció; no pas que hi tinguem una obligació! Atenció que es mereixen els castellans que procuren aprendre i arribar a parlar el català. No la mereixen, però, els qui no volen saber-la.»

I Vallcorba continua donant, encara amb més èmfasi, el seu consell o advertiment als catalans:
«Tinguem present que és absurd de concedir aquesta atenció de parlar en castellà a un jove de vint anys per avall, que visqui a Catalunya. Tots aquests joves ja sabem que han anat a estudi, on han après català. És inadmissible de parlar en castellà a nois d'aquests: els hem de parlar en català! I si aquell jove, que ha nascut ací i que hi viu, ens continua parlant en castellà, primer: no es pot admetre que la persona catalana li parli en castellà; i, segon: s'ha d'insistir a aquest jove a parlar en català, perquè la llengua catalana que ací ha sentit i ha après no és sols una llengua a aprendre (com el llatí) sinó que l'ha estudiada per a parlar-la!»

Amic Jaume, rebeu sincerament tot el nostre reconeixement per haver dedicat una bona part de la vostra vida al bon establiment, enfortiment i envigorint de la nostra llengua catalana i per haver-nos atès tan cordialment en la nostra entrevista. Gràcies!

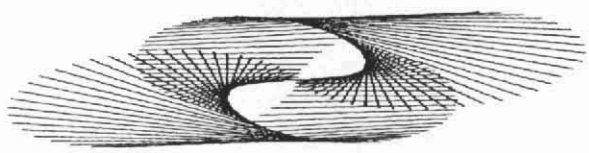

Els Països Catalans: una opció de futur

per Pere Mayans i Balcells

Després d'uns anys en què la idea de Països Catalans (o de Catalunya en un sentit global de tota la comunitat) semblava oblidada per amplis sectors de la societat catalana, especialment al Principat de Catalunya, on un cert cofoisme regional volia oblidar «antics imperialismes» i optava per la «no-intervenció» (cosa la qual no feien ni Espanya ni França, és clar), la dècada dels 90 albira un cert renaixement d'aquest concepte que engloba la Catalunya Nord, Andorra, la Franja de Ponent, el Principat de Catalunya, el País Valencià, les Illes Balears i Pitiüses, l'Alguer i, fins i tot, la petita comarca catalana del Carxe, a la comunitat murciana.

Fixem-nos que en els darrers anys s'han produït factors prou importants que ens permeten de veure el futur amb un cert optimisme. En primer lloc, s'ha descriminalitzat el concepte d'unitat que representa el mot Països Catalans, ja que l'independentisme s'ha convertit en força parlamentària al Principat. En segon lloc, s'ha consolidat el nacionalisme polític a les Illes i s'ha revifat el nacionalisme cultural al País Valencià davant els intents d'aniquilar la llengua i la cultura catalanes del sud. I, en tercer lloc, a la resta de territoris també s'han produït fets certament positius: s'han realitzat tímides però constants passes de revitalització de la llengua a la Catalunya Nord (entrada del català en el sistema educatiu públic, campanyes recatalanitzadores per part de l'ajuntament de Perpinyà...); l'entrada d'Andorra a l'ONU, en l'hemicicle de la qual s'ha fet una presentació de la cultura catalana a tot el món i en català; l'Alguer ha vist que, per primera vegada durant segles, hi ha un alcalde preocupat pel futur de la nostra llengua; hem pogut veure que la Franja ha lluitat i lluita per la cooficialitat del català a la zona i fa sentir la seva veu a l'Aragó, i fins i tot hem vist que joves valencians de la comarca de les valls del Vinalopó han fet redescobrir el Carxe a la resta de ciutadans dels Països Catalans.

Per això pensem que és un bon moment perquè la revista LLENGUA NACIONAL faci conèixer a tots els ciutadans d'aquesta comunitat allò que passa en el conjunt d'aquest país. Volem, per exemple, que la gent d'Alacant conegui allò que passa a la Catalunya Nord, que la gent del Principat s'interessi pels fets que passen a la propera, i desconeguda, Franja de Ponent. I volem també que es vagi assumint que els problemes que afecten la gent d'un territori afecten alhora el conjunt de la comunitat catalana. Si a Alacant o a Benidorm hi ha persones que són agredides per parlar en català, aquesta és una agressió que es fa a tots els catalanoparlants, siguin d'on siguin. Els problemes del País Valencià són els problemes de la gent de la resta dels Països Catalans. En aquest sentit, el nostre missatge és clar: aquesta comunitat es troba formada per diversos territoris, més grans, més petits, amb un procés de normalització lingüística –o potser hauríem de dir de desaparició de la llengua?– més o menys desenvolupats, amb una realitat política més o menys esperançadora, però sempre tenint present que no hi ha germans grans ni germans petits, sinó que tots, en les respectives realitats, ens trobem en la mateixa lluita i que els «enemics» són si fa no fa els mateixos i que, potser, aquells territoris que semblen estar més a punt d'aconseguir una certa normalitat en l'ús de la llengua no estan tan bé com es diu, i que, en canvi, en aquells que hom considera perduts és justament on hi ha més gent que treballa i es mou per la nostra llengua.

En aquest primer número, per tant, hem volgut que persones vinculades als diversos territoris ens expliquin les diverses realitats del nostre país. Així Andreu Bosch i Rodoreda, llicenciat en filologia catalana, lector de català a la Universitat de Sàsser (1993-96) i coordinador del centre de recursos Maria Montessori de la ciutat de l'Alguer (1994-96), ens explica quin és el marc legal actual de la llengua catalana a l'Alguer i quina és la situació de la llengua en l'ensenyament, i ens fa un breu repàs sobre l'ús públic de la llengua a la ciutat catalanosarda. Albert Balanzà i Prims, llicenciat en filologia

Proposta (encara per acabar) de divisió comarcal de Catalunya. © Joan Jubany i Lorente, 1996.

catalana i professor de llengua catalana a l'escola La Garrigola de Perpinyà (curs 94-95), ens informa dels avenços que s'estan produint a la Catalunya Nord, fent-nos conèixer la realitat política nordcatalana –prou complexa– la situació del catalanisme polític i el que l'autor anomena el «cavall de Troia» de l'ensenyament, on, certament, en els darrers anys s'ha produït una revifalla. Paül Limorti Payà, professor d'institut i president de l'associació cívica per a la normalització del Valencià (El Bull) de Monòver, a la comarca de les Valls del Vinalopó, ens explica la realitat actual del País Valencià i fa unes interessants reflexions sobre la situació de la llengua tant al sud com a la resta dels Països Catalans. Bernat Joan i Marí, professor de llengua catalana i un dels sociolingüistes més coneguts de les Illes, ens fa reflexionar sobre la situació de la llengua a les Balears i Pitiüses i comenta a bastament el fenomen Soler i el cert miratge que ha representat; un article, per tant, que permet de re-situar l'estat de la llengua. Francesc Ricart, membre de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, ens explica els interessants fets que han succeït recentment a la Franja i la lluita d'aquesta part del territori per aconseguir una certa normalitat. I, finalment, Aureli Argemí, secretari general del CIEMEN, ens explica per què cal que la societat del Principat s'organitzi en defensa de la llengua catalana, tot fent-nos reflexionar sobre la situació real de la nostra llengua.

No voldríem, però, acabar aquests mots de presentació sense fer una crida a col·laborar en aquesta secció a totes aquelles persones que pensin que els seus articles hi poden tenir cabuda, ja que poden ajudar a fer entendre millor la realitat plural del nostre país. Us hi esperem!

La situació de la llengua catalana a l'Alguer

per Andreu Bosch i Rodoreda

En altres ocasions ja he remarcat que el català de l'Alguer encara no disposa d'un marc legal que en possibiliti la recuperació ni que freni el seu avançat procés de degradació interna i el perill de substitució lingüística per part de l'italià. Després del dictamen de la Cort Constitucional Italiana sobre la llei regional «Tutela e valorizzazione della cultura e della lingua della Sardegna» del 4 de juliol de 1994, que en declarava inconstitucional el títol IV, el qual contemplava la normativa escolar en matèria lingüística –sobre l'ensenyament del sard i, complementàriament, del català a l'Alguer–, el nou projecte de llei regional «Promozione e valorizzazione della cultura e della lingua della Sardegna», elaborat el març de 1995, encara no ha estat discutit en el Consell Regional de Sardenya –per bé que finalment ja ha estat aprovat per la comissió regional Pubblica Istruzione el 17 de juliol de 1996–, pas previ perquè sigui ratificat pel govern central. I, de fet, l'aprovació d'aquesta llei regional –a l'espera encara de l'elaboració d'una llei d'àmbit estatal sobre les minories lingüístiques a Itàlia– és a hores d'ara un primer pas per a l'inici de la recuperació del sard –la llengua pròpia de Sardenya– i de l'alguerès –la llengua pròpia de l'Alguer–, malgrat que hauria d'anar acompanyada d'una conscienciació social del problema lingüístic sard, menystingut tant pel món polític com per l'intel·lectual, tret de rares excepcions.

En conseqüència, en l'àmbit escolar sols és possible d'introduir, amb l'autorització del Provveditorato agli Studi –l'ens provincial dependent del Ministerio della Pubblica Istruzione–, una mena de programa d'alguerès progressiu, basat sobretot en la bona disposició i el voluntarisme d'un nombre més aviat reduït de membres i professors de l'escola materna, elemental i mitjana, que té actualment una incidència sobre un 20-25% de l'alumnat. Així, amb horari irregular, es pot introduir l'ensenyament de l'alguerès en unes determinades activitats (cançons, jocs, contes, dramatització, etc.), davant la impossibilitat legal d'introduir l'ensenyament curricular del català.

Únicament, i d'acord amb una circular ministerial del 2 de març de 1994 «Dialogo interculturale e convivenza democratica: l'impegno progettuale della Scuola», que preveu de fomentar el respecte a les

minories lingüístiques existents a l'Estat italià, es pot desplegar a l'escola una proposta educacional subordinada als programes d'italià, d'història i d'educació cívica, a partir d'una aplicació gradual en l'escola materna, elemental, mitjana i secundària superior, que preveu a més, si així és requerit per l'escola, un programa de formació del professorat.

Davant aquest panorama, únicament el Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori –extensió universitària a l'Alguer de la Càtedra de llengua i Literatura Catalanes de la Universitat de Sàsser– ha pogut des del curs escolar 1993-94 programar progressivament –amb l'autorització de la inspecció d'ensenyament– activitats escolars en alguerès a través de la coordinació d'esforços amb un grup de mestres i professors d'escoles públiques d'ensenyament elemental i mitjà. Així, el CRP Maria Montessori ha desplegat una doble línia d'actuació: l'organització de cursos de formació didàctica per a l'ensenyament de la llengua i l'elaboració de materials didàctics adaptats al català de l'Alguer.

Fora de l'escola hi ha diverses associacions i institucions que organitzen cursos de català adreçats a un públic divers: l'Escola de Alguerés Pasqual Scanu, que compta amb una llarga tradició, l'Obra Cultural de l'Alguer, l'Associació per a la Salvaguarda del Patrimoni Històric i Cultural de l'Alguer, el CRP Maria Montessori i, des de fa dos anys, el Municipi de l'Alguer.

En canvi, l'ús públic del català és força anecdòtic, malgrat que els darrers anys l'administració municipal n'ha fet ús en cartells i actes culturals, com també l'Azienda Autonoma di Turismo e Soggiorno. Però, sense televisió ni ràdio locals (des de fa gairebé tres anys Ràdio Sigma ja no emet), l'ús social de l'alguerès resta restringit a l'àmbit litúrgic i a determinades situacions col·loquials, mentre que, com a llengua familiar, és usada per primeres i segones generacions –on caldria situar la mítica xifra dels 18.000-20.000 parlants–. Malauradament, el català ja no és ni la llengua dels joves ni la dels minyons algueresos: el trencament generacional de la transmissió de la llengua és un fet, difícil de salvar sense una política lingüística.

La situació de la llengua catalana a l'Alguer és aquesta, i cal no oblidar-ho. Tanmateix, el seu futur és encara a les mans dels algueresos, però comptant amb la consideració i el respecte de l'administració tant regional com estatal.

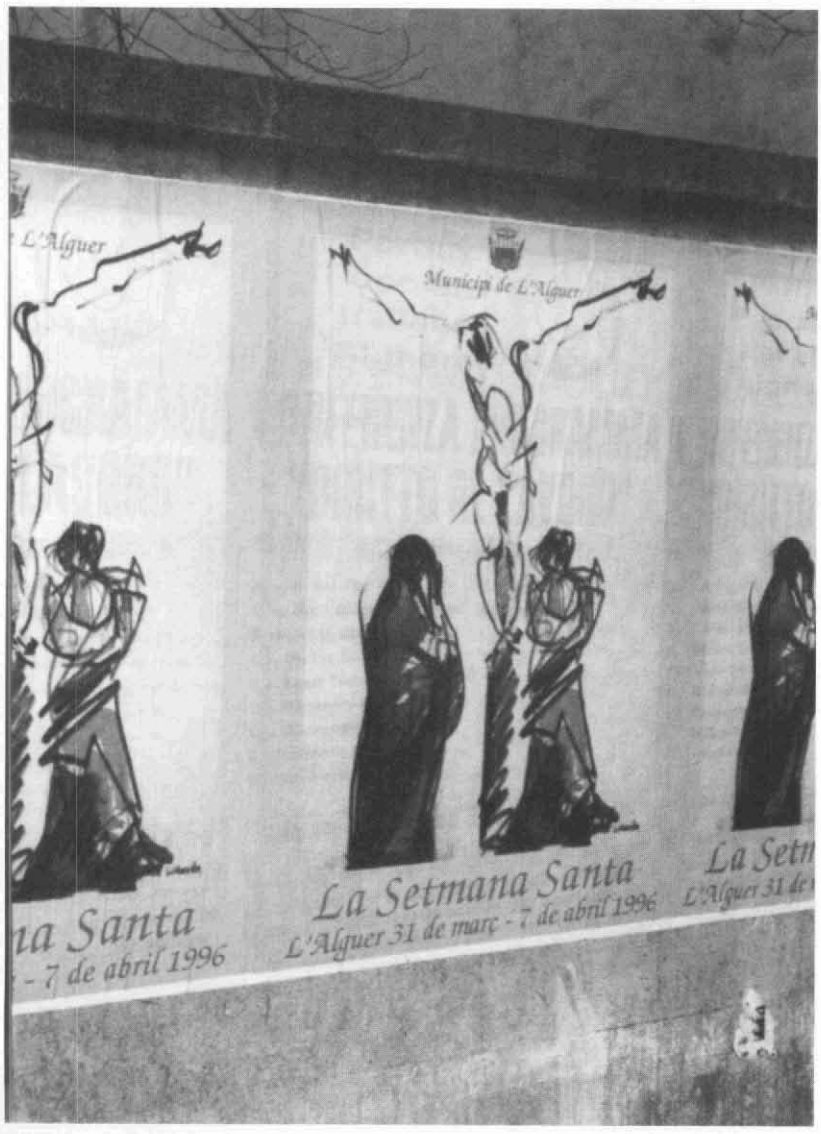

Propaganda en català als carrers de l'Alguer (fotografia: Pere Mayans, abril 1996)

La revifalla tranquil·la de Perpinyà, la catalana

per Albert Balanzà i Prims

«Crec en una federació europea dins la qual els nacionalismes naturals, legítims i pacífics hauran triomfat. En el 2045 els enemics de Maastricht han passat de moda. Ni se'n parla, ja que l'Hexàgon és un antic record. La frontera de 1659 ha deixat d'existir. Perpinyà, a mitja horeta de Barcelona, és un raval de la capital de l'Estat català. Perpinyà, la catalana, passa de 200.000 habitants... multilingües. Hi ha convivència entre l'anglès, el francès, el castellà i el català. El cosmopolitisme de les megalòpolis ha afavorit un procés de recuperació de la llengua materna.»

Les prediccions i desitjos de l'historiador vallespirenc Ramon Sala sobre la Catalunya Nord de mitjan segle XXI amaguen el deix amarg de la difícil utopia. Fet i fet, la utopia dels comtats catalans del nord comença a construir-se aquell 7 de novembre de 1659 en què la debilitat del negociador espanyol Luís Méndez de Haro topa contra l'habilitat del bisbe francès Mazarí. L'illa dels Faisans (Euskadi Nord) acull la signatura del Tractat dels Pirineus. Comença la intensa i efectiva francesització, la negra nit de la Catalunya Nord.

A l'alba del nou mil·lenni, la població nordcatalana, majoritàriament, gairebé ha tancat el cercle de l'oblit de les arrels. No obstant això, llunyans o propers a la cultureta folclòrica, una reduïda generació d'intel·lectuals que va collir l'esperit del maig del 68 comença tot just avui a donar el relleu a nous protagonistes polítics i socials. Uns i altres recerquen el temps perdut i s'esforcen per crear un teixit social de dignificació del país i d'acostament cultural a Barcelona com a centre natural de relacions.

Políticament, nissaga de poder

Amb el tumor de l'extrema dreta estenent-se irremeiablement per unes latituds de repoblació *pied-noir* molt sensibles a la immigració, Catalunya Nord només argumenta una explicació per a barrar el pas al Front National en el govern de les seves principals ciutats: el clanisme de la societat tradicional, que sobrepassa qualsevol etiqueta política. L'actual batlle de Perpinyà, Joan Pau Alduy, és el continuador de la nissaga familiar encapçalada pel seu pare Paul Alduy, batlle de la fidelíssima vila des de 1959 fins a 1993, i per la seva mare Jacqueline Alduy, batllessa dels Banys d'Arles també des de 1959 fins enguany. Amb un coixí segur de relacions teixit al llarg dels anys, aquesta «nissaga de batlles» va iniciar-se en el socialisme per tendir al centre-

Manifestació en defensa de la llengua catalana a Perpinyà (fotografia: Pere Mayans, primavera 1996)

dreta sense moure's del poder. Segons el periodista rossellonès Josep Benet, la nova generació continua guanyant-se l'electorat «per vassallatge», però s'impregna de pragmatisme i llima asprors amb altres clans locals –també del mateix partit–, com els

Marquès-Barate o els Blanc, per aturar aquesta extrema dreta que resta a només quatre mil vots i a tres punts de percentatge. Així mateix, per no deixar cap escletxa, Joan Pau Alduy absorbeix *de facto* el partit Unitat Catalana i crea la Regidoria d'Afers Catalans amb delegació a Barcelona, intent clar de vincular-se econòmicament al Principat.

El catalanisme cultural, unit per sobreviure

L'any 1996 ha començat mogut, per als sectors culturals catalanistes del Rosselló. Des que el diari *Avui* publiqués en el seu anuari un mapa «de poc clara frontera política» i rebés una forta crítica per part del prefecte (o governador civil) de Perpinyà, Bernard Bonnet, la vintena d'entitats coordinades en la Federació en Defensa de la Llengua i de la Cultura Catalanes han concentrat més de mil cinccentes persones en dues ocasions per «exigir a les autoritats de la República el respecte a la nostra llengua i cultura mil·lenàries». En la Federació hi combrega gairebé tot el moviment catalanista i s'hi estableix un pont efectiu entre dues generacions o entre associacions de vegades enfrontades. Hi ha l'associació Presència Catalana (PCAT), l'Associació per a l'Ensenyament en Català (APLEC), Òmnium Cultural, Arrels, La Bressola, el Centre Cultural Català, la Federació Sardanista, l'Associació Cançó Catalana i fins i tot els Amics d'Unitat Catalana a París. Així, doncs, noms com els d'Alà Baylac-Ferrer, Miquela Valls, Andreu Barrere, Pere Manzanares, Joan-Pere Le Bihan, Narcís Duran, Joan Francesc Beluch, Albert Bueno o Cristòfol Soler i molts d'altres a títol individual, representen l'intent –potser el darrer– de normalitzar la cultura pròpia de la Catalunya Nord. En una línia propera a la desapareguda Crida o a la de l'emergent Bloc de Progrés Jaume I, la Federació batalla per la normalització del català en el cadastre (de moment ja hi ha vint-i-set pobles revisats), per la recuperació dels noms catalans originals dels carrers de Perpinyà (els carters han rebut un lèxic de suport), per la catalanització dels trens de la SNCF i sobretot per la introducció de l'ensenyament bilingüe des de primària fins al batxillerat. La Federació és el relleu més clar a aquella generació –encara vigent– de prohoms formada per intel·lectuals d'esquerra nordcatalans i de fills de republicans exiliats del Principat. Els Jordi-Pere Cerdà, Pere Verdaguer, Enric Guiter i Ramon Gual deixen el camí llaurat als Joan-Lluís Lluís, Aleix Renyé, Miquel Sargatal i Gerard Jacquet, a més dels «federacionistes» esmentats.

El cavall de Troia de l'ensenyament

Bona part dels universitaris que assoleixen el Certificat d'Aptitud per a l'Ensenyament Secundari (CAPES) de català, creat en 1991, passen a engruixir el 15% de mestres disposats a assegurar un ensenyament bilingüe en els centres. Aquesta xifra augmenta, doncs, condicionada, mentre un 38% de pares demanen el bilingüisme per als seus fills des de l'escola maternal. En aquest sentit, el Ministeri d'Educació estatal, mitjançant la circular Bayrou d'abril del 95, ja preveu de desenvolupar aquest model d'ensenyament allà on «la demanda és expressada». Ara bé, l'aplicació de la circular ja correspon a una altra realitat: tot just s'ha autoritzat l'obertura d'una classe bilingüe a Prada i els responsables acadèmics no donen prou mitjans a les seccions bilingües del col·legi La Garrigola i del Liceu Maillol, de Perpinyà. Les històriques escoles associatives catalanes La Bressola i Arrels sí que creixen. Totes dues, integrades ja en la xarxa privada i pública francesa respectivament, agrupen dos centenars llargs d'alumnes que posteriorment fan el salt a les línies bilingües susdites. Enguany La Bressola celebra els seus vint anys amb la inauguració d'un nou centre escolar al poble del Soler, que se suma a les escoles de Nyils, Prada i Perpinyà.

Tot i això, el camí cap a la normalització sòciocultural també passa pel Centre de Documentació i d'Animació de la Cultura Catalana (CeDACC), sens dubte el centre de recursos més ben preparat dels Països Catalans, i altres plataformes de comunicació com Ràdio Arrels i la revista satírica *El Fiçó*. Ara bé, aquesta revifalla no ha de quedar en una simple anècdota històrica. La feixuga feina de sortir del *ghetto* no ha fet més que començar i, no ens enganyem, no resulta gens fàcil de subsistir en un estat-presó de nacions, que sempre ha optat per l'anorreament dels mal anomenats «patois» a canvi de l'orgull de ser francès.

Breu informe apressat sobre la situació de la llengua al País Valencià

per Paül Limorti i Payà

L'any 95 va portar per al País Valencià un canvi important, un canvi de color en el govern valencià. Un canvi de govern suposa en el cas valencià importants conseqüències en el terreny lingüístic. La societat valenciana no ha aconseguit fer de la normalització lingüística una causa civil situada més enllà del partidisme polític, com succeeix al Principat. Els temors de marxa cap enrere d'un procés encara no aconseguit i, per tant, feble en les seues consecucions es veia més i més evident. Finalment els pronòstics més pessimistes es feien realitat, el Partit Popular guanyava però no obtenia la majoria absoluta i es veia obligat a pactar amb Unió Valenciana. S'unien, per tant, la dreta antivalencianista i l'absurd secessionista.

A finals de l'any 94 es crea el Bloc de Progrés Jaume I, un moviment promogut des d'Acció Cultural del País Valencià, que pretén organitzar d'una manera eficaç el valencianisme cívic. Aquesta organització s'uneix amb altres ja existents, com ara les associacions cíviques per a la normalització de la llengua del sud del País Valencià o la potent Federació Escola Valenciana i desenes d'associacions culturals de tota mena. L'estratègia en aquells mesos era donar una imatge de front civil potent davant la imminència de les eleccions i de l'anunciada victòria de la dreta. L'objectiu fonamental d'aquests grups valencianistes és ara, després d'un any de govern del PP-UV, d'aconseguir, mitjançant la força civil, que el govern valencià actual i la societat valenciana acaben acceptant que el procés de normalització lingüística és imparable, que no es pot tornar enrere i que la tasca de portar-lo a terme és un deure de qualsevol formació política valenciana, per damunt d'adscripcions ideològiques concretes.

La timidesa del govern anterior (PSOE) en matèria de normalització lingüística i les llacunes que hi deixà (boicot a TV3, baixa qualitat de Canal 9, incompleta normalització de l'administració, no reconeixement de cap autoritat lingüística, i poca decisió en el camp de l'ensenyament) fan que, malgrat l'augment del coneixement del català registrat pel cens del 92, l'ús públic siga deficitari i el procés de substitució encara no s'haja aturat. El sistema educatiu amb doble línia (català/castellà) i diverses modalitats (immersió o incorporació progressiva), deixat a la tria dels pares, fa que calga organitzar-se per fer campanyes de matriculació, informar els pares, denunciar mancances d'organització, etc.

Els valencians conscients fa anys que ens hem adonat que cal estar organitzats i a l'aguait en qualsevol

Sortida del correllengua al Carxe, la Múrcia catalana (fotografia: Pere Mayans, setembre 1995)

circumstància. És per això que darrerament, quan ens trobem amb gent del Principat, se'ns fa sempre la mateixa pregunta: «I ara... què fareu?» I la resposta és: «Vigilar i lluitar», i tot seguit: «I vosaltres, fins quan de temps continuareu pensant que us trobeu en el millor dels mons possibles?» La desmobilització de la societat civil del Principat davant el tema de la llengua és preocupant, s'ha denunciat a bastament (Branchadell, Solà, Quim Monzó...). Compartim un munt de problemes: es mantenen aquí i allà pautes diglòssiques, es doblen poquíssimes pel·lícules al català, la pressió del castellà ens porta tots a la pidginització; tot això mentre es congelen les lleis de normalització o no s'acaben d'aplicar fins al final.

Cal, per tant, organitzar la societat civil arreu dels Països Catalans, arribar a ser conscients que compartim molts més problemes que no pensem, adonar-nos que el que ocorre a un dels membres ho pateix tot el cos. Al País Valencià hi ha tres objectius cabdals per als pròxims anys:

1. Convertir el tema de la llengua en un tema civil.

2. Combatre el secessionisme lingüístic fent que es reconega oficialment l'autoritat lingüística de la universitat valenciana a través de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

3. Defensar a capa i espasa l'escola pública, greument amenaçada pel mapa escolar elaborat per la Conselleria d'Educació i Ciència. Al País Valencià l'ensenyament privat és un ensenyament aculturitzador.

Si tot això s'aconsegueix, i s'arriba a aconseguir sota un mandat de la dreta, el País Valencià hauria entrat en una nova i esperançadora etapa.

La llengua catalana a les Illes Balears i Pitiüses: un futur (més)

per Bernat Joan i Marí

Hi ha persones, actualment, a les Illes Balears i Pitiüses, que tenen la sensació que s'han fregat els ulls i hi tornen a veure normal després d'un miratge. Em referesc, naturalment, a la breu etapa de govern de Cristòfol Soler. Durant aquest any han convergit una sèrie d'elements que poden haver oferit –en alguns casos, amb l'ajuda dels mitjans de comunicació, més del Principat que no de les Illes– una imatge distorsionada de quina és la situació real de la llengua catalana en el nostre arxipèlag. Els elements de confluència positius han estat diversos:

a) Per un cantó, el fet que la societat civil de les Balears i Pitiüses es mou. A les Illes hi ha hagut en els darrers dos anys un grau de mobilització per la llengua prou més important que no a la resta dels Països Catalans. L'organització del Correllengua a Mallorca, la Diada per l'Autogovern, la profusió de debats públics al voltant de la qüestió lingüística ofereixen una perspectiva del moviment existent en aquest àmbit.

b) Per l'altre, el fet de trobar per primera vegada un govern «autonòmic» (ho escric entre cometes perquè una autonomia de tercera com la de les Balears no gestiona pràcticament res d'allò que afecta la vida quotidiana de la gent, ni quasi res de l'economia, ni de la planificació educativa, ni de res més) sensible a la mobilització en favor de la llengua. Aquest factor sembla possibilitar algun canvi real en la política lingüística vigent fins ara. Evidentment, la postura personal de Cristòfol Soler i de bona part dels membres del seu govern sobre la qüestió de la llengua s'acostava més a la de Jordi Pujol que no a la de Vidal-Quadras.

Tot plegat ocasionà allò que algun mitjà de comunicació (del Principat, és clar) va qualificar de «Primavera de Palma». L'aparell del Partit Popular, emperò, ben aviat va recol·locar les coses, d'acord amb les seues conveniències, de manera que actualment hi ha un govern «autonòmic» encapçalat per un president que s'expressa en un català catastròfic, que mostra de tant en tant tics «blavers», que parla amb més freqüència amb la Plataforma en Defensa de sa Llengo Baleá (*sic*) que no amb l'Obra Cultural Balear i que diu que la política lingüística s'ha de fer «sense forçar mai la màquina».

Eivissa en defensa de la llengua catalana (fotografia cedida per ERC. Eivissa, abril 1996)

Continuam, doncs, essent l'única comunitat autònoma de l'Estat espanyol amb una llengua pròpia diferent de l'oficial de l'Estat que encara no compta amb competències exclusives en matèria educativa. Les Illes Balears i Pitiüses, per tant, formen part del «territori MEC», cosa que dificulta els intercanvis de professorat amb la resta dels Països Catalans, però que permet un intercanvi fluid amb la resta del territori MEC (les Castelles, Lleó, Extremadura, la Rioja, Astúries, etc.). Això distorsiona de tal manera el sistema d'ensenyament que, a hores d'ara, n'impossibilita no ja la catalanització, sinó fins i tot la bilingüització.

Dades recents indiquen que devers un 25% de l'ensenyament a les Illes funciona en català, però la distribució ofereix un esquema ben clar de les condicions en què es dóna la nostra anormalitat lingüística: la majoria d'aquestes escoles estan situades en zones rurals, compten amb poc alumnat, i aquest és majoritàriament catalanoparlant, pertanyen a la xarxa d'escola pública (sembla com si la Llei de Normalització Lingüística no tingués vigència per a les escoles privades), i se situen a les zones amb menys immigració (Menorca i la part forana de Mallorca). *Nihil novum sub sole.*

Una altra de les dades importants d'aquest últim any, també prou semblant a un miratge, ha estat la catalanització d'un dels diaris existents a les Illes: el *Balears*. Pere Serra, magnat de la premsa mallorquina (*Última Hora, Baleares, Sóller, Majorca Daily Bulletin, Antena 3...*) feia temps que tenia «congelat» el diari *Baleares* tot esperant l'oportunitat de treure un diari en català. El fet de catalanitzar aquest diari podia produir-se per dos motius: bé per una conjuntura favorable (com va ser el cas), bé perquè sorgís algun altre diari en llengua catalana i hom li pogués oposar una competència més o menys ben articulada.

Pere Serra va aprofitar la conjuntura favorable que suposava el govern Soler i va catalanitzar el *Baleares*. Això seria la cara de la qüestió. La creu és que el *Balears* s'assembla més a un periòdic comarcal de qualsevol localitat de la part forana de Mallorca que no a un diari d'informació general, on la gent de totes les Illes pugui trobar aquest tipus d'informació que li interessa, i a través del qual pugui estar ben informat (que al capdavall és allò a què ha d'aspirar qualsevol mitjà de comunicació).

En definitiva, a les Illes Balears i Pitiüses, amb una situació evidentment precària per a la llengua catalana, es produeixen alguns miratges (que hem de ser capaços d'analitzar com a tals) i també existeix moviment en favor de la llengua. Tot plegat, emperò, és dóna dins la precarietat. Si no existís el conjunt de la nació catalana, la residualització i posterior desaparició de la llengua catalana en el nostre arxipèlag serien faves comptades. Existint el conjunt de la Nació, el futur tampoc no és gaire clar. Albert Branchatell ens ratifica l'opinió de Prats, Rafanell i Rossich que actualment els governants catalans no es prenen seriosament la qüestió de la llengua i que no existeix realment cap política lingüística encaminada a fer del català una llengua normal. Xavier Vila observa que l'escola no catalanitza les pautes de comportament lingüístic dels nens i nenes que hi assisteixen. I encara ningú no s'ha decidit a exigir unes quotes mínimes d'informació en llengua catalana per a les cadenes de televisió que emeten per al nostre país... Però, almenys teòricament, les persones que formem aquest projecte de futur anomenat Països Catalans hauríem d'haver carregat bateries després de tants anys de lluita en condicions adverses. Com diu Miquel Martí i Pol, «de res a poc, i sempre amb vent de cara».

La Franja, avui

per Francesc Ricart i Orús

Ja fa més de dotze anys que en la Declaració de Mequinensa els alcaldes de disset municipis de les comarques de l'Alta i Baixa Ribagorça, la Llitera, el Baix Cinca i el Matarranya, que componen la denominada Franja de Ponent, es van comprometre a treballar per la llengua catalana.

Des d'aleshores s'ha anat fent camí cap a la dignificació de la llengua, un camí carregat de dificultats i obstacles, augmentats fins a índexs extraordinaris pel fet fronterer i el component sociològic (una societat rural que ha estat objecte d'un escamoteig cultural continuat per part de les administracions). En aquest procés cap a una normalització del català cal destacar, a part l'embranzida dels ajuntaments, l'activitat desplegada per les associacions culturals: els consells locals de la Franja, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca i l'Associació Cultural del Matarranya.

On som ara? La Franja de Ponent (Franja oriental d'Aragó si bufa el cerç) és una llenca de 4.449 km² i més de 50.000 habitants, on hi ha el percentatge més elevat de catalanoparlants dels Països Catalans i, tanmateix, amb el major nombre d'analfabets en la seua llengua, una llengua empobrida per part de la *gran germana* fins a crear-hi una situació diglòssica de manual.

Aquest analfabetisme ja és un símptoma prou significatiu de la gravetat de la situació, una situació volguda i alimentada –implícitament i explícitament– pels poders fàctics al llarg de la història. Al respecte, no és sols anecdòtica la falta d'identificació dels habitants de la Franja amb la seua llengua, sovint desprestigiada des de la qualificació de «xapurriat».

En aquest sentit, el llibre *Estudio sociològico de la Franja Oriental de Aragón*, del Departamento de Lingüística General e Hispánica de la Universitat de Saragossa (1995), va constituir un esdeveniment en quant manifestava la catalanitat de la llengua que es parla en les comarques de la Franja. Finalment, una autoritat acadèmica reconeguda des d'Aragó, gens sospitosa de pancatalanismes estranys, s'ha manifestat ben clarament sobre la identitat de la llengua; tot i que l'*Estudio...* s'apressava a alertar –en les conclusions– sobre uns temors extraordinaris pel futur del castellà (!) en aquelles terres, fins al punt que les associacions culturals s'han mobilitzat i n'han denunciat la tendenciositat.

Participants de la Franja en la sessió d'inauguració del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (30 de maig de 1985)

A hores d'ara, des del proppassat mes de juny i després que les associacions culturals hagen fet campanyes de conscienciació, les Corts aragoneses han aprovat la creació d'un grup de treball que, en sis mesos, ha de presentar una proposta de Llei (de Normalització lingüística?). Bona part de l'espectre polític d'Aragó està d'acord

a defensar aquest camí que haurà de portar a la cooficialitat del català –i també de l'aragonès.

Aquest procés, tanmateix, tampoc no ha de ser senzill. Caldrà veure l'actitud dels partits polítics amb responsabilitats de govern. El Partit Popular i el Partit Aragonès Regionalista naveguen en contradiccions i es dolen més que no volen a l'hora de prendre decisions que afecten les qüestions lingüístiques, i actuen amb una prudència reveladora. A més, no ens n'hem d'estranyar, si pensem en les característiques de la població que aporta els vots –immersa en una misèria cultural–, la qual, tal com evidencien tots els treballs i estudis sociolingüístics recents (sobretot, *Franja, frontera i llengua*, de Josep L. Espluga i Arantxa Capdevila, Pagès editors, Lleida 1995) o no té en consideració aquests problemes o es deixa entabanar per grups reaccionaris de pressió organitzats, com és el cas de l'associació Els Amics de Fraga, nascuda per a aturar aquells qui els volen «vendre» a Catalunya.

En resum, com ens deia fa poc un diputat socialista, no cal ser gaire optimistes davant de futures incorporacions del nou Estatut d'Autonomia. Recordem la vigència de l'article 7 de l'actual: «Les diverses modalitats lingüístiques de l'Aragó gaudiran de protecció com a elements integrants del seu patrimoni cultural.» I apuntem ara el text proposat per al futur estatut reformat: «Les altres llengües i modalitats pròpies de l'Aragó gaudiran de protecció. Es garantirà el seu ensenyament i el dret dels parlants a la seua utilització en la forma que establisca una Llei de Corts d'Aragó.»

En aquest sentit, les associacions culturals han començat una campanya de presència i de pressió perquè, davant la possibilitat esmentada de la reforma de l'Estatut, s'hi incorpore la declaració expressa de la cooficialitat de la llengua catalana. La reivindicació es fa en el si de la Plataforma de les Llengües Minoritàries, que agrupa també les associacions en defensa de la llengua aragonesa.

Aquest reconeixement estatutari del català ha de ser bàsic per a avançar en la dignificació i normalització de la llengua. Així ho feien constar, recentment, les tres associacions en un tríptic que s'ha difós per tota la Franja. Una altra acció a destacar en aquesta campanya va consistir en la presentació d'un manifest signat per més de dues-centes persones significades del món de l'ensenyament i de la cultura de les nostres terres.

L'ensenyament del català en els centres escolars de la Franja mereix un apartat especial, ateses la significació i la importància en tot el procés per la dignificació de la nostra llengua.

Fruit –ben segur que el més preuat– de la Declaració de Maquinensa, el curs 1984-85 es va iniciar l'ensenyament del català: era tot un fet de primera magnitud, impensable només pocs mesos abans. Tècnicament i administrativament va ser possible per un conveni de cooperació entre el Ministeri d'Educació i Ciència i el Departament d'Educació i Cultura de la Diputación General de Aragón. El conveni va permetre i ha continuat permetent la cobertura del professorat català necessari per a atendre les demandes d'ensenyament de català. Perquè, per a poder-hi fer català, cada municipi ho havia i ho ha de demanar. El resultat va ser que deu municipis van tenir classes de català, que s'oferien de manera optativa, una, dues o tres hores setmanals, fora de l'horari lectiu.

En cada nou curs s'hi han incorporat més municipis fins a cobrir pràcticament tota la geografia de la Franja. Actualment són més de 3.000 alumnes de 32 centres d'ensenyament primari i de 3 centres d'ensenyament secundari els qui reben classes de català, ara incorporades, en bona part, als horaris lectius ordinaris dels centres.

Tot i el qualificatiu de *revolucionari* aplicat a l'esdeveniment, les dificultats han estat i són molt grosses i caldrà comptar, encara, amb els esforços i l'actitud militant de tothom. Amb tot, la incorporació del català a les escoles i l'acollida excel·lent entre les famílies que hi han enviat les xiquetes i els xiquets d'una forma majoritària, ha de ser considerat un èxit pel qual caldrà continuar vetllant, i pel qual també caldrà continuar exigint als responsables polítics que facen tot el que calga per, no sols no recular, sinó anar avançant a partir de les noves situacions que permeten els esperats canvis estatutaris.

I la gent, com viu els fets que han eixit en els mitjans de comunicació aquests últims temps?, fets que, tot i no estar relacionats amb la llengua directament, remarquen l'existència d'alguna cosa que fan diferents les gents d'aquestes terres.

Ens referim, sobretot, a les notícies generades a partir de la segregació de parròquies del bisbat de Lleida i de l'anunci de la «incorporació» a Catalunya de municipis de l'Alta Ribagorça, justament quan ha començat el debat del mapa comarcal d'Aragó i els responsables polítics han donat mostres ben clares de quina és la seva sensibilitat envers aquestes terres.

Certament, en parlar d'aquests problemes, no estem parlant del problema lingüístic; és evident, però, que són parcel·les que afecten la singularitat d'un país per la defensa del qual cal treballar.

De quin país parlem? De quina gent? Els treballs de la Universitat de Saragossa i el d'Espluga i Capdevila contenen una gran quantitat de manifestacions dels entrevistats que aporten pistes evidenciant una falta de consciència d'un suposat sentiment de pertinença a la Franja, i expliciten grans dosis de sentiment pro-aragonesista, manifestant amb gran ostentació: «Som molt aragonesos, som tan aragonesos com el que més...» I certament hi ha una necessitat d'exaltació d'aragonesisme que a un li sona falsa o, si més no, ben sospitosa; és una necessitat de fer demostracions d'aquella exaltació per no perdre vés a saber quines prerrogatives. Perquè aquesta és una altra qüestió: sempre hi ha hagut present el sentiment o la sensació de frustració i d'abandó de la Franja –històricament, i ara també– respecte dels grans projectes de les administracions.

D'aquesta mena de contradicció –aragonesisme enfront de decepció– es desprèn una mena de sentiment d'*autoodi*, digne d'estudis de psicoanàlisi social on a ningú no se li escapa la importància determinant del fet diferencial de la llengua que amara tota una altra singularitat que sovint no encaixa o no es troba còmoda en el tros de món que li ha tocat.

«CAL», una iniciativa per a promoure l'ús social de la llengua catalana

per Aureli Argemí

Uns fets evidents

Cada vegada són menys els qui creuen el contrari: a casa nostra, al nostre país, el català –és a dir, la llengua pròpia del poble català– no és necessari. Tothom sap i pot parlar la llengua oficial de l'Estat (el francès o l'espanyol, segons el lloc geogràfic on la població catalana viu). Aquest fet té, entre altres connotacions, que l'ús social de la llengua catalana no augmenti amb la mateixa proporció que la comprensió de la llengua. Al Principat de Catalunya, per exemple, no hi ha avui pràcticament cap jove que no entengui i que no sàpiga escriure el català. En canvi, el nombre de joves que no parlen normalment el català és força alt. Molts sociolingüistes ja diuen, amb proves a la mà, que l'ús de la llengua no solament no augmenta prou sinó que, en diversos indrets, sobretot on hi ha més densitat de població, disminueix. D'aquí que l'existència de la mateixa llengua catalana –com a llengua viva– corri un greu perill.

Segurament que les causes d'aquests fenòmens són múltiples. Una és la que, aparentment –almenys des del punt de vista de la classe política dominant–, semblava una bona solució del que s'ha definit –al meu entendre, mal definit– «conflicte lingüístic». Em refereixo a la solució del «bilingüisme institucionalitzat». Aquest bilingüisme no solament comporta un fre per a l'extensió i la plenitud de presència del català dintre la seva pròpia àrea, sinó que també esdevé un argument més per a justificar el manteniment i la preeminència de les llengües estatals (francès o espanyol) en aquesta àrea. Fins i tot quan, com és el cas dels catalans administrats pel govern espanyol, la llengua espanyola és considerada jurídicament tan sols cooficial.

El bilingüisme institucionalitzat té, evidentment, altres causes i altres efectes. D'una banda, lligats al fet que la manca de sobirania del poble català no li permet disposar lliurement de la seva llengua i crea

actituds ambigües respecte a la mateixa, i d'altra banda, lligats al fet que el «prestigi» –per la seva extensió, ús, producció literària, etc.– de llengües com el francès i l'espanyol, presents tant si es vol com si no en el territori català, fomenten complexos d'inferioritat o d'autoodi, amb les seves diverses manifestacions, entre molts dels mateixos catalanoparlants. Torna a haver-hi gent catalana que defensa l'ús de l'espanyol com un signe de progressisme i d'universalisme.

Lleis i voluntat social

Com afrontar aquestes realitats desfavorables a la llengua catalana i també, en el fons, al mateix progrés i a l'obertura al món? La Llei de Normalització Lingüística encara vigent, després de tretze anys de la seva promulgació, al Principat de Catalunya, i les altres normatives en vigor a la resta dels Països Catalans, resulten incapaces de reconduir el procés d'erosió de l'ús social de la nostra llengua i de canviar les mentalitats malmeses pel prestigi «desprestigiatador» (que fomenta la minorització) de l'espanyol i del francès. De manera que, si aviat altres lleis o altres factors no hi posen remei, entrarem en una dinàmica que pot portar tothom a saber una llengua –la llengua pròpia– esdevinguda inútil i a deixar-la de parlar, a perdre-la, en definitiva. Recordem el que va passar amb el llatí.

Si les lleis i normes per a promoure la recuperació del català, en tots els nivells i àmbits, ja no serveixen, cal canviar-les. Urgentment. No fer-ho seria ja posar-nos clarament contra nosaltres mateixos i, en definitiva, faríem un mal servei a la convivència entre tots els qui viuen i treballen en aquelles terres que tenen com a pròpia una única llengua, el català, la llengua aglutinadora. (Com el francès –no el bilingüisme– és la llengua aglutinadora dels francesos, dels vells i dels nous francesos, així com l'espanyol –no tampoc el bilingüisme– ho és dels espanyols, antics i nous.)

Que la llengua pròpia d'un poble –un dels signes bàsics de la seva identitat– es trobi en una situació alarmant és un símptoma significatiu, si bé no l'únic, que la consciència nacional col·lectiva d'aquest poble és en crisi. Una crisi que no pot ser superada sols a còpia de lleis. En tot cas, les lleis han de seguir l'expressió de la voluntat social.

D'aquí que un grup d'associacions que formen part del teixit social de la nació catalana, en sentir-se interpel·lades per la crisi a què acabo de referir-me, s'hagin aplegat per endegar un moviment cívic a favor de la plena normalització de l'ús social de la llengua que, com a catalans, ens distingeix. En conseqüència ha nascut un moviment d'entitats (associacions, fundacions privades, col·lectius...) que porta el suggerent nom de CAL (Coordinadora d'Associacions per a la Llengua Catalana). L'objectiu del moviment, que va presentar-se el 23 d'abril de 1996 a l'opinió pública i que ha començat a manifestar-se al carrer amb una acció concreta l'Onze de Setembre (la d'invitar tothom a enviar postals al president del Parlament de Catalunya per instar-lo que sigui redactada, aprovada i aplicada una nova Llei de Normalització Lingüística més valenta i eficaç que l'actual), s'expressa en el manifest fundacional.

Malgrat tot, a voltes podem trobar gent que ha entès quina és la llengua més internacional a hores d'ara (fotografia: Pere Mayans)

El manifest constitutiu de la CAL

El manifest, adreçat a totes les entitats cíviques del nostre país, proposa que aquestes treballin o es constitueixin en grup de pressió, des de la base social, per tal que els representants de les institucions públiques catalanes es decideixin d'un cop a confeccionar una nova Llei de Normalització Lingüística o altres normatives semblants. Una Llei o unes normes que prevegin, com qualsevol altra llei o norma, sancions als incomplidors, siguin capaces de sostenir el ple ús social de la llengua catalana, demostrin que el bilingüisme institucionalitzat és, en el context europeu sobretot, obsolet, i reforcin la presència i l'ús del català bo i optant pel plurilingüisme.

Si volem la plena normalització de la vida nacional catalana –ve a dir l'esmentat manifest– cal no abaixar la guàrdia, usar sempre i arreu dels Països Catalans el català, respondre, quan convingui, als atacs a la nostra llengua, ser forts per a no cedir davant els enganys dels qui en nom de la democràcia ens imposen, dintre el nostre territori nacional, una llengua que no és la pròpia dels Països Catalans, comportar-nos d'una manera prou coherent per a defensar la unitat de la llengua catalana, blasmada per aquells qui amb la sembra de la divisió posen en perill la mateixa existència d'aquesta llengua... En poques paraules: les entitats cíviques invitades a signar el manifest es comprometen a dur a terme accions coordinades per a continuar promovent, en unes hores especialment baixes, l'ús social de la llengua catalana i, amb ell, la plena normalització de la nació catalana en el seu conjunt.

CAL

Cal una iniciativa per a promoure l'ús social de la llengua catalana

Per a adherir-vos al moviment, empleneu la butlleta següent:

Entitat.....
Persona de contacte.....
Carrer..... Codi.....
Població..... Comarca.....
Telèfon..... Fax.....

Signatura del representant i/o segell de l'entitat

Envieu la butlleta a:
CAL, Rocafort, 242 bis, 08029-Barcelona (tel. 444 38 03)

Cal donar un nou impuls a l'ús de la llengua

per Daniel Ruiz

Després de setze anys de l'aprovació, per unanimitat, de la Llei de Normalització Lingüística, ha arribat inexcusablement l'hora d'ampliar-la, si volem ser un país amb cara i ulls.

És obvi que hem avançat força en el camp de l'ensenyament, de l'Església, de l'administració, de la ràdio i de la televisió. Hem aconseguit, entre tots, un redreçament lingüístic i cultural notable, i ens en sentim orgullosos. Però amb això no n'hi ha prou i cal un nou impuls en la normalització de l'ús social de la llengua catalana. El català dels nostres jutjats i quioscos, dels nostres cinemes i de les nostres botigues necessita una empenta.

La nostra comunitat lingüística no pot veure's abocada al transfuguisme lingüístic, atès que un conflicte lingüístic acaba sempre desembocant en un monolingüisme, i ja sabem quin seria aquest en el nostre cas.

Per això hem de potenciar i fomentar no tan sols l'ús social del català sinó també la seva ampliació en el marc legal. En aquest sentit s'han llançat ja diverses crides des de tots els racons del nostre domini lingüístic i hi ha hagut un munt de respostes populars i de rebuig contra l'actitud antidemocràtica i antiplural de la RAE, de l'ABC, del Gala, etc.

Fem una crida a totes les associacions perquè pugin al tren de la llengua.

La CAL i Llengua Nacional

per Daniel Ruiz

Una paradeta en la Ronda de Sant Pere (Barcelona) l'Onze de Setembre de 1996 (fotografia: Ramon Sangles)

Llengua Nacional, adherida a la CAL des d'abans de Sant Jordi, ha participat sempre d'una manera molt activa, amb un o diversos representants, tant en les tasques del seu secretariat com en les assemblees.

Sigui'ns també permès de dir que ha estat un membre de Llengua Nacional qui proposà el nom de CAL.

La CAL, formada per més de cent vint entitats cíviques d'arreu del país, començà a manifestar-se el passat Onze de Setembre amb unes targetes on precisament demana l'ampliació de la Llei de Normalització Lingüística... I fou tot un èxit.

Fora dubtes! Ja tenim un diccionari auxiliar

per Màriam Serrà

Diccionari auxiliar
Josep Ruaix i Vinyet
Ed. Ruaix
Moià 1996

Pels volts de Sant Joan, amb l'arribada de l'estiu, sortia a la llum una obra molt útil i necessària per als qui tenim la dèria de la llengua: el *Diccionari auxiliar*, del conegut gramàtic Josep Ruaix i Vinyet, autor d'un mètode d'aprenentatge gradual del català, consistent en un seguit de llibres amb les cobertes de diferents colors i les corresponents fitxes d'exercicis, amb el qual pràcticament tots ens hem estrenat o hem aprofundit en el tema lingüístic.

Es tracta, com diu l'autor mateix, «d'un diccionari de barbarismes actualitzat i amb criteris moderns, [...] un diccionari de dubtes lingüístics» que actualitza i complementa els que hi ha actualment al mercat, la majoria dels quals han quedat obsolets.

Aquesta obra (pel format, contingut i tipus de lletra que presenta) resulta fàcil de manejar i consultar. Això sí, com en tot bon llibre o diccionari, és important que llegim les instruccions d'ús, ja que, entre altres particularitats, els barbarismes s'hi indiquen amb quatre signes gràfics diferents, segons que siguin molt greus o bé dubtosos.

El diccionari consta de dues parts, i tant en l'una com en l'altra trobem locucions i frases fetes molt clarificadores, a més d'una contínua comparació de criteris de diversos diccionaris i lingüistes sobre el mot triat, amb l'opinió de l'autor, que proposa solucions filològicament fonamentades quan una paraula no acaba d'arrelar en la parla habitual, com és el cas de *parapente / parapent*. Si es tracta d'un tema purament gramatical, remet als seus llibres per fer més breu el text descriptiu.

La primera part «Repertori d'interferències en el català d'avui» pot ser molt útil per a aquelles persones

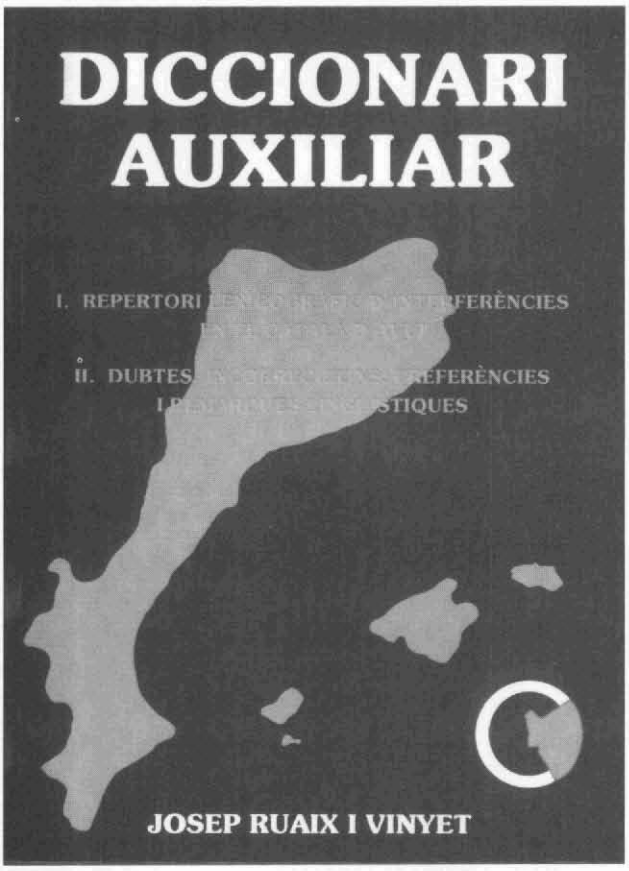

que encara arrosseguen un fort bagatge del castellà o que s'aboquen per esnobisme a qualsevol anglicisme a ulls clucs. Són els casos, per exemple, de *remache* o de *compact disc*.

La segona, «Dubtes, incorreccions, preferències i remarques lingüístiques», cobreix les expectatives dels més primmirats. Així podem sortir de dubtes a l'hora d'emprar *consegüentment* o *conseqüentment*, mots que en tenir una sola entrada ens faciliten l'elecció adequada i ens estalvien temps. També és un avantatge el fet que en aquest apartat hi constin les explicacions *variant dialectal, analògica, col·loquial* (admesa o no), *grafia incorrecta, xenisme*, etc.
Els qui hem seguit de prop la trajectòria de Ruaix sabem que és un home meticulós, crític envers els

altres i envers ell mateix; si no fos així no s'explicarien tantes revisions en les seves pròpies gramàtiques, perquè té l'honestedat de saber rectificar quan creu que no ha filat prou prim, virtut que malauradament no serven la majoria d'«autoritats» lingüístiques. Ell, atent a qualsevol ai de la llengua, sempre té la farmaciola a punt per a remeiar qualsevol mal que la pugui afectar, per petit que sigui, no fos cas que es compliqués per deixadesa.

Podríem estendre'ns en merescuts elogis envers l'encert d'aquest diccionari, que no pretén de ser una obra acadèmica –segons paraules de l'autor– sinó una eina eficaç i pràctica; però, per raons ben comprensibles d'espai, preferim deixar el lector amb la mel a la boca amb la intenció que la consulti i en tregui un bon profit.

L'enhorabona, Ruaix!

L'alquimista

per Víctor Pallàs

L'excés de l'alquimista
Josep Palau i Fabre
Esteve Gau i Argerich
Ed. Centre Picasso d'Horta (Associació Unesco)
Horta de Sant Joan, 1995

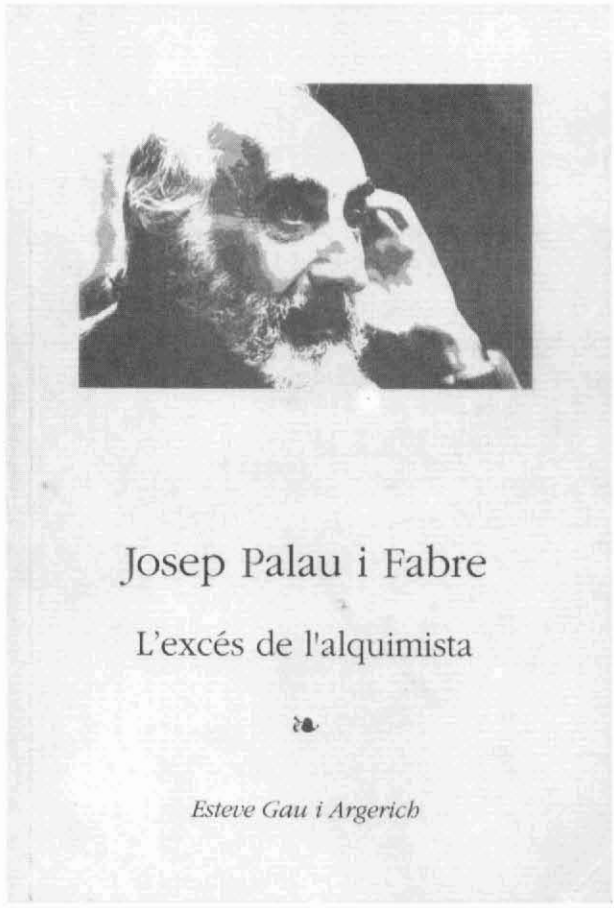

Josep Palau i Fabre (Barcelona, 1917) és un dels escriptors més remarcables de les nostres lletres. Fou un dels iniciadors de la represa cultural en la llarga nit del franquisme gràcies a la poesia: *Balades amargues, L'aprenent de poeta* (1943), *Imitació de Rosselló-Pòrcel* (1945), *Càncer* (1946) i, sobretot, *Poemes de l'alquimista* (1952), obra que es publicà íntegrament l'any 1977 i que assolí nombroses edicions; fou ampliada després en 1983 i 1991 amb *Nous quaderns i Quaderns inèdits de l'alquimista* respectivament cosa que la converteix en un punt de referència de la nostra poesia de les darreres dècades. Paral·lelament, Palau s'interessa pel teatre: *Esquelet de don Joan* (1957) i *Homenatge a Picasso* (1972), i en aquest camp elabora diversos estudis. Pel que fa a la narrativa té una interessant producció de contes.

Si hem esmentat els *Quaderns de l'alquimista* és perquè, en l'àmbit de les nostres lletres, en parlar de l'alquimista, hom de seguida l'identifica. No és pas, doncs, únicament i exclusivament per la seva obra poètica, tot i haver-se'n dit tant, que és conegut, sinó pel caràcter pluridisciplinar i polifacètic de la seva obra en general. Una obra que ultrapassa el llindar a vegades exclusiu de les lletres per ampliar-se en el teatre i, més enllà, en l'art (recordem-ho: actualment l'expert picassià més reputat és, precisament, Palau i Fabre).

El crític Esteve Gau remarca en aquest estudi la di-

versitat de registres en què Palau s'ocupa. Els analitza críticament i els amaneix amb un toc de valoració personal que en cap cas no fa sospitar d'una sobrevaloració o publicitat excessiva de l'autor estudiat (cosa prou freqüent quan s'aprofundeix en una figura vivent).

L'excés de l'alquimista s'endinsa suggestivament en les arrels i influències que basteixen el tarannà creatiu i biogràfic de Palau i gosa presentar-lo com una «novel·la total» (aquell concepte tan cobejat pels grans narradors del segle XX).

És en aquest sentit que cal entendre el mot «excés» que tant usa i que li serveix, alhora, per a concloure per què Palau no n'ha feta cap, de novel·la (i, d'arguments, no li'n faltarien: per la seva trajectòria vital passa gent tan diversa i apassionant com el metge Cinto Reventós, la monja enamorada Marianna Alcofarado o el mateix Picasso).

Voldria acabar, encara, resseguint els «excessos» que, segons Gau, han influït en l'estètica palaufabriana (confirmats, sovint, per les mateixes paraules de l'escriptor): Llull (l'excés de la gran literatura, el primer de tots); Ausiàs Marc (l'excés d'una creativitat filla de l'exuberància d'una terra); Sagarra (l'excés per la passió del llenguatge); Shakespeare (l'excés dels sentiments); Rimbaud (l'excés de la precocitat); Artaud (l'excés de la follia; un foll com Llull i origen del teatre de Jarry)... No és aquesta una engrescadora proposta d'anàlisi?

Un llibre «inspirat»

per Climent Forner

Justificació de Catalunya
Josep Armengou
Ed. Columna
Edició definitiva 1996

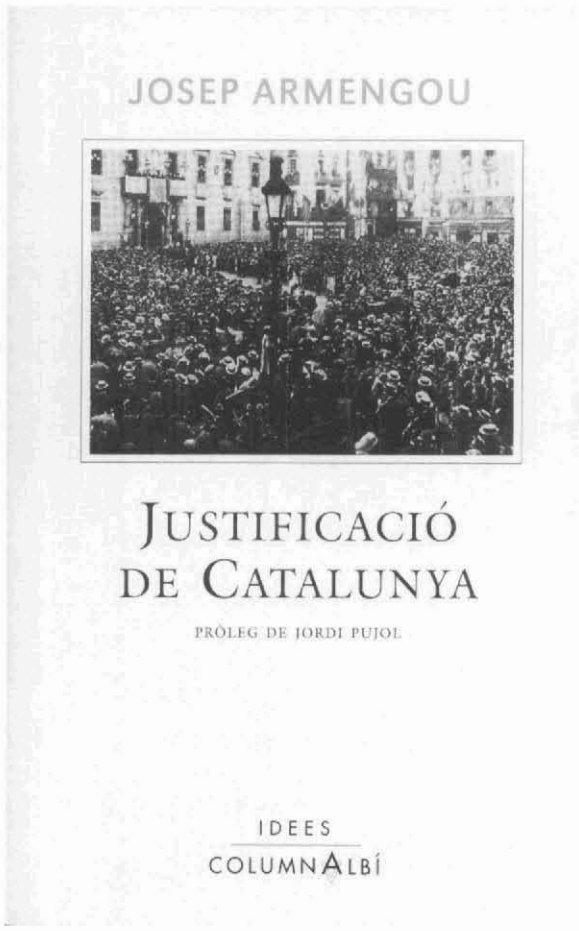

Feia molt de temps que s'esperava, esgotada com estava, la reedició d'aquest llibre, qualificat d'«inspirat» per Joan Triadú i considerat com l'«obra màxima» de mossèn Armengou i Feliu, «el capellà de Berga», com ell mateix es definia. Mai no agrairem prou al jove editor Jaume Huch d'haver-nos-el tornat a posar a l'abast.

Escrita l'any 1955, *Justificació de Catalunya* va difondre's clandestinament, alimentant la fe i l'esperança de molts patriotes durant l'època fosca del franquisme, fins que l'any 1979 va poder veure la llum pública, encara que no ben bé en la seva integritat literal. Reeditada diverses vegades, estava esgotada, com dèiem. Aquesta nova edició d'ara, la primera íntegra, s'ha fet sobre el text que l'autor va deixar com a definitiu en 1975, un any abans de la

seva mort. És justament en l'escaiença dels vint anys del seu traspàs (Berga, 1910-1976) que ha tornat a veure la llum com en homenatge.
Hi figuren dos pròlegs: el nou, signat per Jordi Pujol, president de la Generalitat de Catalunya, i l'anterior, que signava Jaume Farguell, alcalde de Berga. *Justificació de Catalunya* –com afirmava Jordi Pujol– «és una obra apassionada i apassionant, allunyada de les elucubracions universitàries i dels compromisos polítics»; escrita, podríem dir, amb tot el cap i amb tot el cor d'aquell home i capellà excepcional. En resum, una obra ja clàssica del nacionalisme català i, per desgràcia, encara vigent, encara necessària; potser com mai. «Perquè encara tenim il·lusió. Perquè encara tenim fe en Catalunya. Perquè Catalunya encara no ha mort.»

«La llengua catalana és l'expressió d'una mentalitat franca i oberta, que ens agermana amb els pobles europeus.

»Catalunya no rebutja cap idioma, però no caurà en la baixesa de rebutjar el propi.

»La defensa del nostre idioma no és solament un afer cultural o utilitari sinó, per damunt de tot, una qüestió de dignitat. Volem parlar i viure en català, i que l'Estat o qui sigui ens entengui a casa nostra en català **perquè hi tenim el dret**.»

Josep Armengou
(*Justificació de Catalunya*)

ASSOCIACIÓ LLENGUA NACIONAL

Butlleta de subscripció a *Llengua Nacional*, revista trimestral sobre temes de llengua catalana. Preu anual per als subscriptors, 1.200 ptes.

Nom ..... Cognoms .....
Adreça ..... Tel. .....
C. P. ..... Població .....
Comarca .....
Signatura

Data: .....

Emplenada aquesta butlleta, juntament amb un xec de 1.200 pessetes, envieu-la a:
Associació Llengua Nacional
C/ Pere Vergés, 1 (Hotel d'Entitats), 7è, despatx 11
08020 BARCELONA

ASSOCIACIÓ LLENGUA NACIONAL

Sol·licitud de subscripció com a soci de Llengua Nacional

Pagaré 500 pessetes mensuals, que em seran cobrades semestralment. Rebré la revista *Llengua Nacional* sense cap despesa addicional.
A més, com a soci, podré prendre part en totes les activitats i actes de l'associació i tindré un descompte del 25% en qualsevol de les publicacions de la col·lecció «La Busca» de l'editorial d'Oikos-Tau. Les comandes les faré a l'associació, i m'arribaran contra reembossament de l'editorial.

Nom ..... Cognoms .....
Adreça ..... Tel. .....
C. P. ..... Població .....
Comarca .....
Data: ..... Signatura

Empleneu aquesta butlleta i envieu-la a:
Associació Llengua Nacional
C/ Pere Vergés, 1 (Hotel d'Entitats), 7è, despatx 11
08020 BARCELONA

Llengua Nacional

Núm. 17

Segona època / novembre de 1996

400 ptes. / 15 fr.

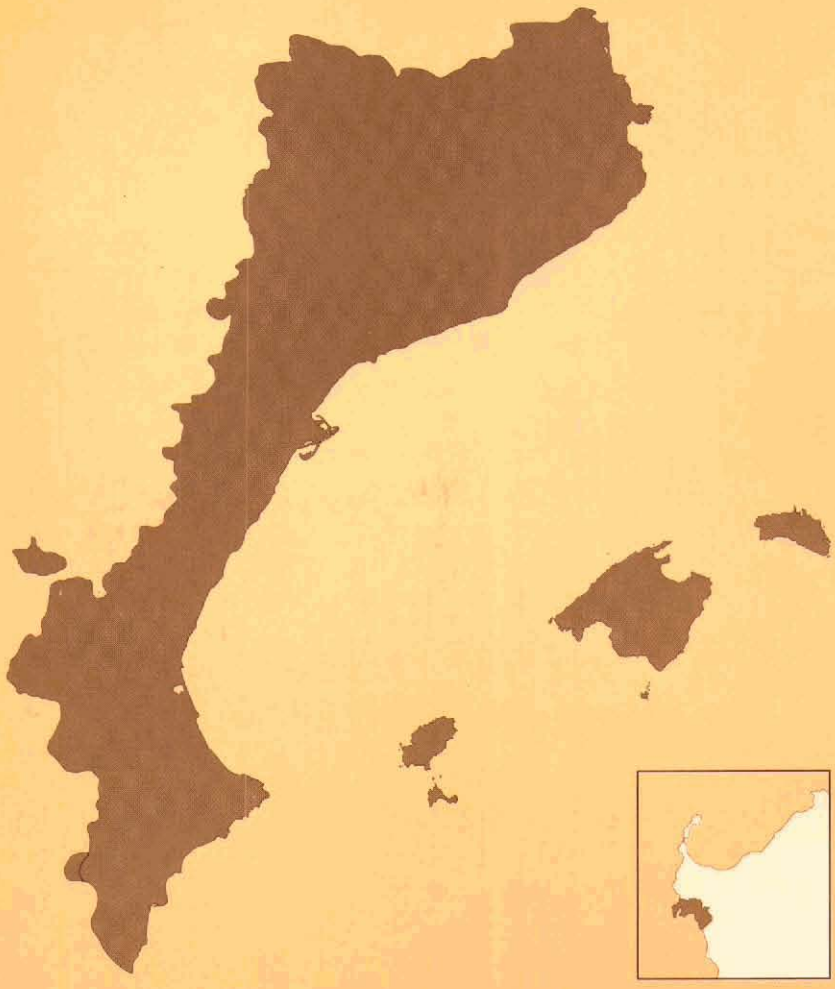

Unes terres amb una llengua pròpia